
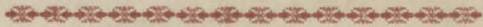

ENGELAND

* * * * * EN DE * * * * *

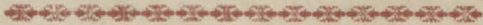
   BOEREN.

DE JOHANNISBURGER COMEDIE.

NAAR AUTHENTIEKE BRONNEN.
MET GEBRUIKMAKING VAN AMB-
TELIJKE STUKKEN.

VERVAARDIGD DOOR: DR. WILHELM
VALLENTIN, PRETORIA.

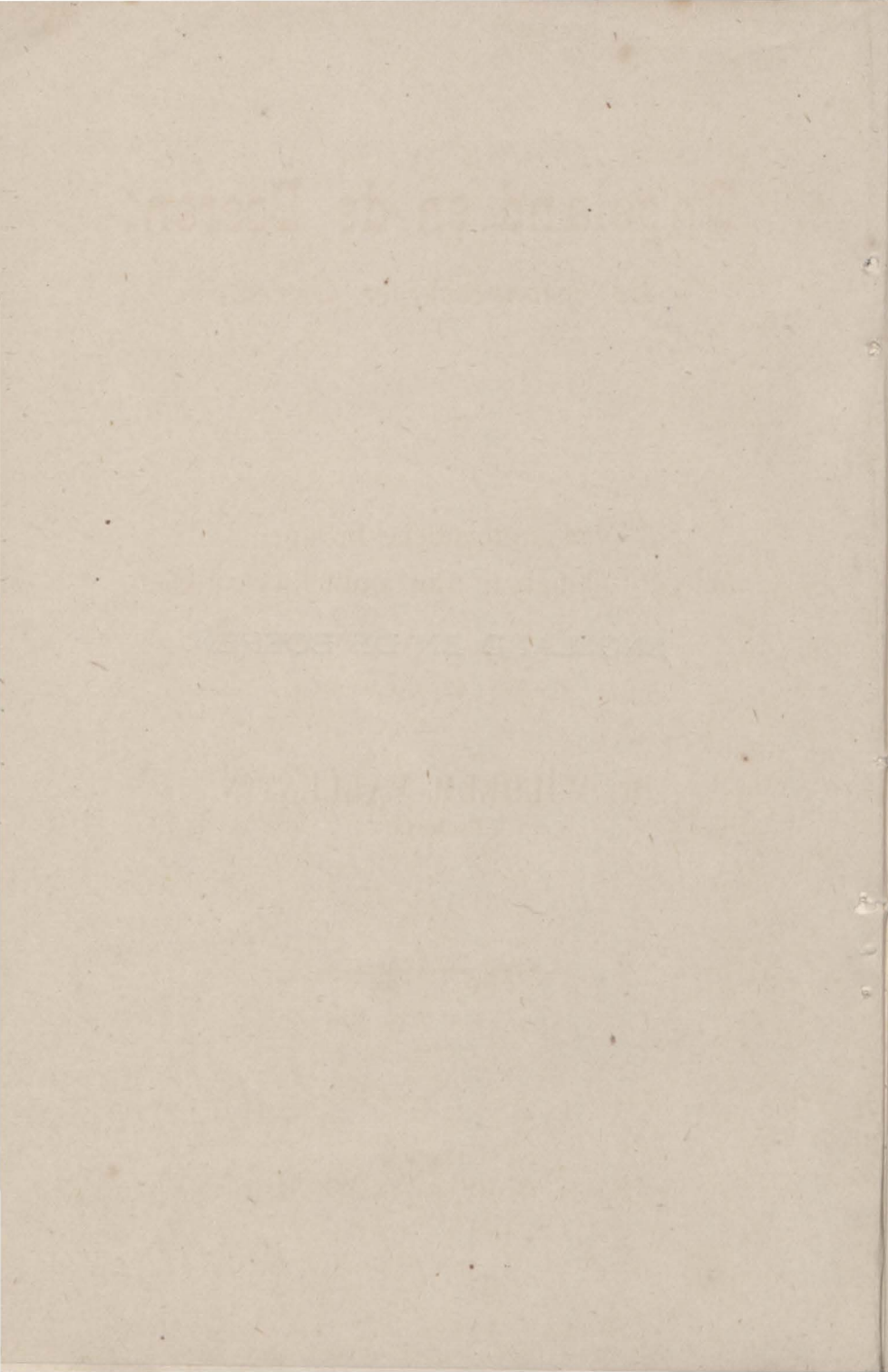

* * * * * UTRECHT * * * * *

A. W. BRUNA & ZOON.

2496

ENGELAND EN DE BOEREN.

Engeland en de Boeren.

De Johannesburger Comedie.

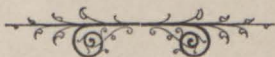

Naar authentieke bronnen
met gebruikmaking van ambtelijke stukken.

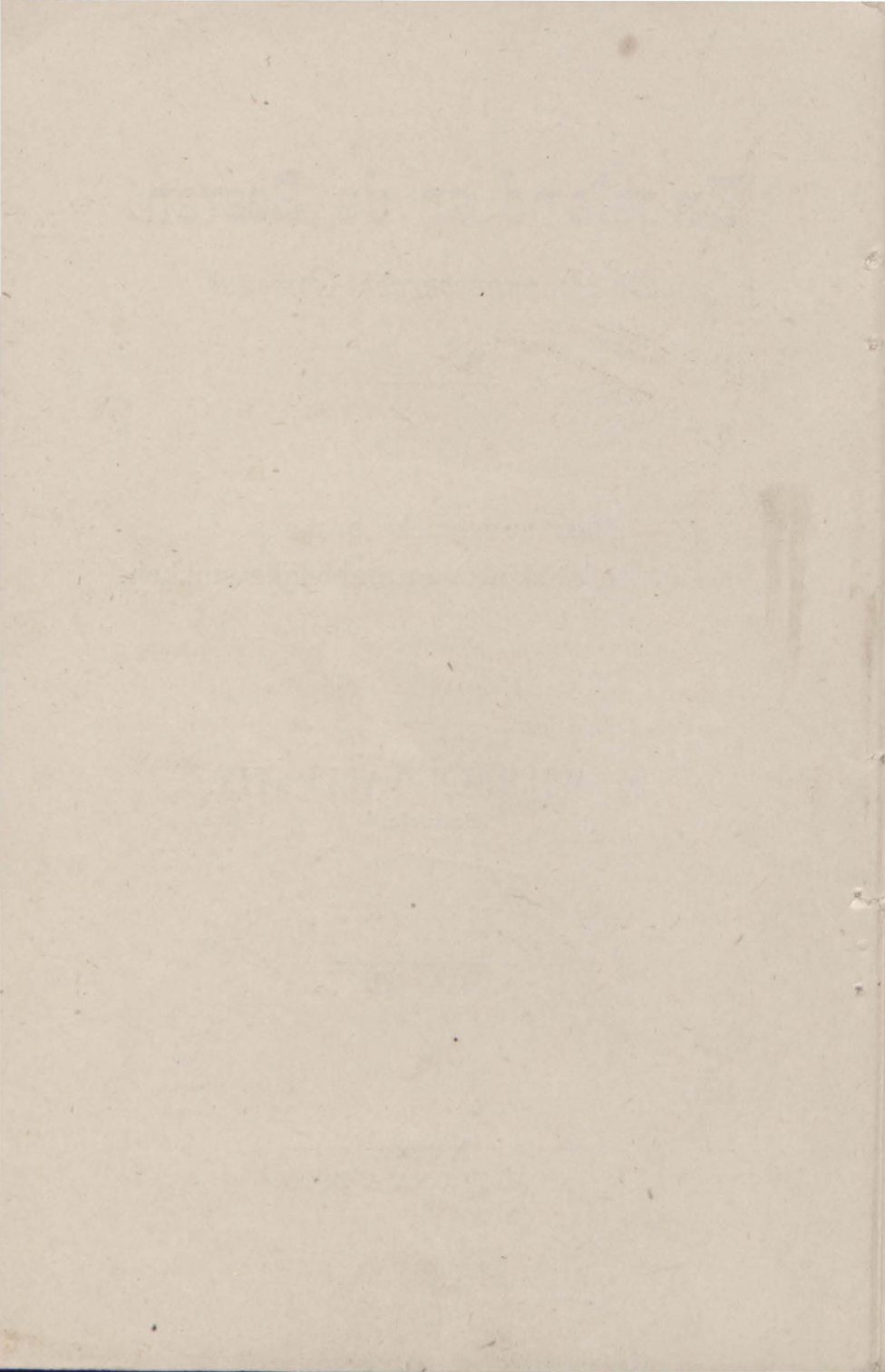
VERVAARDIGD DOOR

Dr. WILHELM VALLENTIN.

Pretoria.

UTRECHT,
A. W. BRUNA & ZOON.

VOORBERICHT.

Dr. Wilhelm Vallentin, die nu aan de zijde der Boeren tegen de Engelschen strijd, is sedert eene reeks van jaren reeds een hooggeplaatst ambtenaar bij de regeering in de Transvaal. Zijne geschriften kunnen derhalve aanspraak maken op geloofwaardigheid en algemeene belangstelling. Reeds tegen Jameson vocht hij met de Boeren, schouder aan schouder en de regeering der Zuid-Afrikaansche republiek schonk hem wegens zijne verdiensten jegens de Boeren het volle Burgerrecht.

INHOUD.

- I. VOORBEREIDINGEN TOT DEN OPSTAND 9
- II. JAMESON'S NACHTELIJKE INVAL IN DE TRANS-
VAAL 42
-

Voorbereidingen tot den opstand.

Chamber of Mines. Lionel Phillips. De ontevreden elementen in Johannesburg. De „National Union”.

Charles Leonard. De buitenlanders. Henry Loch. Leugens en verminkingen. Rhodes. Maatregelen.

Op den 20sten November in het jaar onzes Heeren 1895 heerschte er in Johannesburg uitsluitend vreugde. Onophoudelijk rolden equipages en huurrijtuigen vol feestelijk gekleede menschen langs de straten, tot zij voor een prachtig versierd, schitterend verlicht huis stilhielden. In grooten getale stroomden voetgangers in hun zondagspak naar hetzelfde doel, terwijl de met open mond verbaasd rondstarende menigte toeschouwers heen en weder schoof en drong. Het doel was het gebouw der „Chamber of Mines”, de kamer voor mijnwerken te Witwatersrand, welks inwijding op den bovengenoemden dag met groote pracht zou plaats hebben.

De rijkste en het meest den toon aangevende per-

sonen waren hiertoe uitgenoodigd, en ook de dames van Johannesburg had men beleefd verzocht de grootsche plechtigheid bij te wonen. Want, zoo zeide men, het zou ditmaal iets buitengewoons worden. Men had er ook tijdig voor gezorgd, de nieuwsgierigheid behoorlijk te prikkelen en de deelneming zoo groot mogelijk te maken.

In de prachtig versierde zalen golfde de veelhoofdige menigte der feestgenooten door elkander, lachend, babbelend, schertsend, schijnbaar zorgeloos en vroolijk van het oogenblik genietend. En toch kon men bij eene nauwkeuriger beschouwing bemerken, dat er hier en daar eenige gemaaktheid, geveinsdheid aan den dag kwam. Zoo b.v. bij gindschen elegant gekleeden heer met smal, bleek gelaat en kleinen knevel. Zoo juist nog hield hij zich druk bezig met eene van juweelen fonkelende jonge dame; zijn mond glimlachte, en nu wendt hij zich, zijne schoone eene vleierij toefluisterend, met eene diepe buiging af om met denzelfden glimlach een zoo even binnengetreden gast te begroeten. Een andere heer, een weinig gezet, met een korten, rooden, dichten baard, met zegelingen aan de vingers en een pralenden horlogeketting over het vest hangende, komt er bij. Een kort gesprek ontstaat, en de bewegelijke, bleeke man snelt reeds weer weg, om spoedig daarop met een jongen man van hooge gestalte, wien men den vroegeren officier nog kan aanzien, eenige woorden te wisselen. Maar ook hier duurt het niet lang. Haastig beweegt de bleeke zich door de zaal, roept hier gindschen zwartharigen, kromneuzigen kennis knikkend eene opmerking toe, groet daar die sterk gedecolleteerde,

geblankette en gepoederde dame en verdwijnt dan in eene zijkamer, waar eene kleine groep andere heeren, blijkbaar intieme vrienden, een zacht gesprek voert.

Er ligt iets zenuwachtigs, iets onrustigs in het gedrag van den man, bijna alsof hij op het een of ander wacht, en ook bij degenen, die het groepje vormen, weerspiegelt zich dezelfde stemming, dezelfde onrust, dezelfde opgewondenheid.

Het feest loopt geheel volgens het programma af.

De heeren en dames begeven zich naar de wel wat al te weelderig versierde eetzaal, om het galadinerte gebruiken. De lange tafel schijnt bijna te bezwijken onder den last der met geraffineerden smaak uitgezochte gerechten. De champagne schuimt in de glazen; de wangen worden hooger gekleurd; onder vochtige lippen schitteren verblindend witte tanden: het onderhoud wordt levendiger — en evenwel — bij den aanblik van deze groote schare vroolijk babbelende menschen krijgt men toch den indruk, dat hier opzettelijk iets vertoond moet worden, dat men hier in zekeren zin pralen wil. Dat kon men vooral zien aan de toiletten der dames, aan de overlading met gouden en diamanten versiersels; dat kon men zien aan de samenstelling van het diner, aan de versiering der zalen, kortom aan de overal uitkomende overlading. Bij eene nauwkeuriger waarneming zag men echter ook, dat velen, zeer velen der aanwezigen vroeger zulke pracht en zulken rijkdom niet hadden gekend, dat het opkomelingen van beiderlei kunne waren, die door een toeval rijkdom hadden verworven en van dat oogenblik af hier in de moderne Goudstad, het Babel van Zuid-Afrika, door hun geld eene rol speelden.

Daar wordt midden in het luide stemmengegons het tikken tegen een glas gehoord. De voorzitter der Kamer, de reedsgenoemde bleeke man, Lionel Philips, van de groote firma H. Eckstein & Co., staat op om eene toespraak te houden. Het onderhoud verstomde; aller blikken richtten zich gespannen naar den spreker; men verwachtte iets bijzonders. En inderdaad, iets buitengewoons werd nu gehoord. In plaats van de toehoorders eene vroolijke, met humor gekruide feestrede te geven, hield Lionel Philips zich bezig met hevige aanvallen tegen de regeering der Transvaal; bittere verwijten richtte hij tegen den Volksraad en den President. Hij schilderde de regeering als eene belemmering voor de ontwikkeling der goudindustrie en legde vooral nadruk op het onwaardige, gedrukte bestaan der uitlanders. Hij haalde vooral aan, hoe die uitlanders onder de drukkende belasting hadden te lijden en toch geen politieke rechten, geene stem bij de wetgeving, bij het kiezen, enz. bezaten. In de donkerste kleuren schilderde hij de gasten dezen „onduldbaren” toestand:

„Maar het geduld heeft een einde. Het ligt volstrekt niet in onze bedoeling eene algemeene omwenteling te veroorzaken, die hoogstwaarschijnlijk met bloedvergieten zou eindigen. Maar aan den anderen kant moet men in aanmerking nemen, dat onze Maatschappij zich niet langer aan een wanbestuur zal onderwerpen en voorwaar, de „Chamber of Mines” zal haar best doen, om met alles wat in hare macht staat, de heilige zaak van recht en rechtvaardigheid te verdedigen!”

Verbaasd hadden de feestgenooten geluisterd; ver-

baasd en bewonderend en sidderend waren de dames en heeren plotseling overtuigd van hun treurigen toestand. Uitroepen van verontwaardiging ontsnapten aan vele schoone lippen, en een bulderende storm van bijval begroette den voorzitter na het einde zijner rede. Zoo klaagde men over de onrechtvaardige behandeling der beklagenswaardige uitlanders, en zoo klaagde een man, die toen nauwelijks 6 jaren geleden naar Transvaal was gekomen, bijna arm, volstrekt zonder vermogen, en die in dien korten tijd zelfs onder het „onduldbare wanbestuur” der Boeren en ondanks de „drukkende belastingen” nu onmetelijke rijkdommen opgehoopt had en verscheidene millioenen bezat. Zoo klaagde en beklaagde zich de gansche schaar der feestgenooten, waarvan het meerendeel, mannen en vrouwen, op een dergelijk verleden kon wijzen. Al waren zij ook niet allen als clown of goochelaar à la Barnato, naar Afrika, naar de Transvaal, gekomen, toch hadden zij arm en onbemiddeld den Transvaalschen grond betreden, en vele der hier aanwezige „ladies” hadden vroeger als „kellnerin” in de een of andere kroeg haar onderhoud verdiend of een ander „handwerk” uitgeoefend. En nu?!

Dat waren nu de menschen, die, niet tevreden met hunne millioenen, nog meer wilden hebben en die daarom van onderdrukte uitlanders, van hemel-tergende onrechtvaardigheid, van de domme, ellendige Boeren, enz. eene gezwollene phrase maakten.

Dezelfde man, die in zijne ophitsende rede den treurigen toestand der uitlanders zoo kras schilderde en er zich bitter over beklaagde, dat zij wel zware, drukkende plichten, maar geen enkel recht, in 't bijzonder

geen kiesrecht bezaten, dezelfde man had den 16den Juni 1894 geschreven:

„Ik geef niets om politieke rechten; ik koester den wensch niet, ze te verwerven, en geloof, dat de maatschappij over het algemeen in dit opzicht niet eerzuchtig is. Wat het stemrecht betreft, zoo is het mijne meening, dat dit velen zeer onverschillig is.”

En dezelfde man zeide in een brief van den 25sten Juni 1894:

„De (Transvaalsche) regeering is slecht en *wij* moeten eene hervorming veroorzaken. *Het alternatief is: revolutie of Engelsche tusschenkomst* (revolution or English interference).”

Dus weer de oude geschiedenis. Altijd en altijd keert zij terug; de eeuwige zet op het schaakbord der Engelsche politiek: klagen, belasteren, groot gemjammer, leugen en nogmaals leugen, en dan de tusschenkomst van Groot-Brittannië ter wille van God en de menschheid.

Vergelijkt men de aanspraak van Lionel Phillips van 1895 met deze beide brieven uit het jaar 1894, dan moet men tot het besluit komen, dat er in den tusschentijd iets geheimzinnigs aan den gang is geweest. Die rede diende slechts om van de in stilte gehouden voorbereidingen tot de eigenlijke handeling over te gaan.

Reeds in het jaar 1892 had zich eene vereeniging der uitlanders, de zoogenaamde „National Union”, onder het voorzitterschap van Charles Leonhard gevormd, met het doel, langs wettigen weg en met wettige middelen gelijke rechten voor alle inwoners der Zuid-Afrikaansche republiek te verwerven, de

luide klachten rechtvaardig te onderzoeken en verkeerdegebruiken uit den weg te ruimen. Het meeren-deel van de leden van deze „National Union” bestond uit Engelschen of toch minstens Britsche onderdanen uit Engelsche koloniën.

Het worde mij toegestaan tot beter begrip van den toestand van zaken een en ander over de uitlan-ders mede te deelen.

Zooals men uit de geschiedenis ziet, waren de Boe-ren naar de Transvaal gekomen om daar vrij van Engelschen invloed, afgezonderd van het Engelsche bestuur, ver van het luidruchtige gewoel der wereld, geheel alleen voor zichzelf, op hunne eigen wijze, overeenkomstig hunne overgeleverde en geërfde ge-woonten en zeden te leven. Zij leidden een nomaden-leven, beoefenden landbouw en veeteelt, voedden zich van de jacht en — voelden zich tevreden. Zij wilden alleen zijn; hun wensch was vrij te blijven van elke aanraking met de buitenwereld, vooral met de Engel-schen, wien zij immers als een gejaagd wild ontvlucht waren. Overeenkomstig hiermede was de inrichting van hun staatsbestuur: eenvoudig, zich grondend op de door de natuur gegeven verhoudingen. De boeren dachten er niet aan, *vreemdelingen in hun land te noodigen of hunne komst te begunstigen*. Zij hadden juist aan zich zelf genoeg.

Daaruit ontstond dan ook het groote verschil in de meening van het volk over den toestand des lands, d. w. z. van de eerst naar de Transvaal getrokken Boeren, de eigenlijke grondleggers van den staat, en hunne nakomelingschap aan den eenen kant en de later aangekomenen, de „uitlanders” aan den anderen

kant. Deze volkszienswijze moest natuurlijk in de wetten van het land uitgedrukt worden. Evenals in geen enkel land ter wereld de vreemdeling gelijke politieke rechten hebben *kan* als de inboorling, de staatsburger, zoo ook hier in Transvaal. De burger der Transvaal heeft stem- en kiesrecht; de uitlander niet. De laatste kan het echter op zijn verzoek na eene bepaalde reeks jaren en onder zekere voorwaarden verwerven, zooals in ieder anderen staat ook.

Toen nu met de ontdekking der onmetelijken goudrijkdom duizenden en nog eens duizenden naar het land der Boeren stroomden, toen kapitalisten, gouddelvers, handelaars en gelukzoekers bij scharen binnentrokken, ontwaakte bij de oude „trekkers” de bezorgdheid, dat, als al die menschen — en daaronder velen, zeer velen van twijfelachtig leven — in het bezit van de politieke rechten zouden komen, het dan voor de Boeren uit was met hun zelfbestuur over hun eigen, verworven land.

De omstandigheid, dat de meeste der goud en rijkdom zoekende aangekomenen Engelschen waren, en niet het minst de sedert tientallen jaren met Engeland opgedane bittere ervaringen droegen er toe bij, de verkrijging van het burgerrecht in den loop van den tijd te verzwaren en zoo de uitlanders te verhinderen, een werkzaam aandeel in de staatszaken te nemen. De Transvaler wist maar al te goed, wat een „*Britisch subject*” in het Boerenleven beduidt.

En wie waren toch die uitlanders?

Mannen en vrouwen uit alle deelen der wereld, hongerig naar goud, begeerig naar rijkdom en gewetenloos in de keuze hunner middelen. In elk

geval „niet de keus van het Christendom, en vele van deze zeer hooggeplaatste menschen behooren nauwelijks tot de klasse, die men zou toelaten in de een of andere noemenswaardige club van West-End.”

1) Zoo oordeelt een Engelschman over de uitlanders van Johannesburg.

„Het is — zoo heet het op dezelfde plaats — eene gemengde, eene verschrikkelijk gemengde menigte, die de „Gouden stad,” de „Anglosemitische stad,” zooals Bryce haar noemt, bewoont. Al hebben deze menschen ook rijkdom naar de Transvaal gebracht, doordat zij de goudbronnen ontsloten, toch mag men ook niet vergeten, dat *zij* vervolgens de rijkdommen hebben verworven. Ook mag men niet vergeten, dat zij uit vrijen wil naar de Transvaal zijn gekomen en bekend waren met de wetten van het land, met de beperking, die de staatsregeling iederen vreemdeling oplegt, met den tegenzin der Boeren, hun rustig herdersleven *gestoord te zien door een hoop hongrige financiers* die steeds gereed zijn ieder en alles te vertrappen in hunne waanzinnige begeerte naar goud . . . Toen zij genoeg rijkdommen hadden opgehoopt, begonnen zij er over te denken, dat het toch erg jammer was, zulk een buitengewoon rijk land als de Transvaal, in het bezit van een klein getal Boeren te zien die daarenboven nog de onbeschaamdheid hadden, de uitlanders belastingen op te leggen.”

Aan wie behooren dan van rechtswege de onder den grond verborgen rijkdommen aan goud en erts? Immers aan de eigenaars van het land, de Boeren, en hunne regeering zou zedelijk en wettig volkomen

1) F. W. Regau. Boer en Uitlander. Londen 1896.

gerechtigd zijn geweest, de uitlanders te verhinderen, den staat zijn rijkdom te ontnemen.

Deze uitlanders — om weer een woord van Regan te gebruiken — meenen, dat, als zij geene belastingen behoeften te betalen, zij nog meer geld zouden kunnen verzamelen. *In hunne begeerte naar den Mammon willen zij zich ontdoen van Kruger en de andere Boeren en het land voor zich zelf in het bezit nemen.*

Hiermede is kort en bondig de zoogenaamde „uitlander” gekarakteriseerd, dat, wat hij eigenlijk wil. Tegelijk is daarmede ook *gekenschetst het wezen der „National Union”*, die zich bij de schandaleuze gebeurtenissen bij gelegenheid van het bezoek van Sir Henry Loch in Pretoria als opgeruid Engelsch janhagel van de ergste soort gedroeg. Toen namelijk de Engelsche „High Commissioner” en gouverneur der Kaapkolonie, dezelfde Henry Loch, in 1894 naar Pretoria kwam, om met de Transvaalsche regeering over de toen zwevende „Swazi” zaak te onderhandelen, werd hij door president Kruger plechtig ontvangen. Eene opvallend groote volksmenigte golfde in de straten op en neer, meest mijnwerkers, gouddelvers en dergelijken, onheilspellende gezichten en gedaanten, die volstrekt geen vertrouwen inboezemden. Men zag weer het volk, dronken van sterken-drink en dronken van kunstmatig aangewakkerden geestdrift voor zijn groot Engelsch vaderland.

President Kruger reed met zijn voornamen gast naar het regeeringsgebouw; de opgewonden volksmenigte drong zich dicht om den wagen heen. Plotseeling grijpen eenige kerels de paarden bij de teugels, andere snellen toe; de trekdieren worden uitgespan-

nen en de intelligente beesten, welke immers altijd tot alle dierlijke dingen bereid zijn, nemen de ledig geworden plaats in, om het rijtuig met den hoogvereerden Engelschen gouverneur voort te trekken. Te gelijkertijd echter zijn er eenige personen achter op den wagen gesprongen; in een oogenblik de Transvaalsche vlag er afgescheurd, een gereed gehouden Britsch vaandel wordt ontplooid, en onder gejoel en gefluit en het gebrul: „Hervorming, hervorming!” gaat het door de straten, terwijl de Engelsche banier onophoudelijk boven het hoofd van den ouden president wordt gezwaaid. Een opgewonden tooneel, wat wellicht een bloedig einde zou hebben genomen, indien „Oom Paul” zijne kalmte en koelbloedigheid niet had bewaard.

En was de eerwaardige Sir Henry Loch zoo geheel vreemd aan deze handelwijze en stond hij onverschillig daar tegenover? Naar datgene te oordeelen, wat men later vernomen heeft, zeker niet! De bekende Leonel Phillips schrijft b. v. in Juli 1894 in een privaatbrief, die het booze noodlot met nog vele andere kostbare documenten de booze Boeren in handen gespeeld heeft, d. w. z. na de uitbarsting der katastrofe, uitdrukkelijk het volgende: ¹⁾

„Sir Henry Loch, met wien ik tweemaal een langdurig onderhoud onder vier oogen had, deed mij eenige duidelijke vragen; o. a. welke wapenen wij te Johannesburg bezaten; of de bevolking in staat was, de plaats zes dagen lang te verdedigen, tot er

¹⁾ Groenboek 1896 No. 2.

Stukken betrekking hebbende op den inval der troepen der British-South-Africa-Company in de Zuid-Afrikaansche republiek.

versterking zou komen, en zoo meer. Hij verklaarde ronduit, *als er 3000 geweren met den noodigen krigsvoorraad voorhanden waren, zou hij zeker overkomen.* Hij deelde mij ook op veelbeteekenende wijze mede, dat men de Swazi-zaak zes maanden uitgesteld had, en zeide, *dat hij veronderstelde, dat Johannesburg voor dien tijd beter voorbereid zou zijn."*

En reeds 2 weken later, op den 15den Juli, kon Phillips aan zijn vriend Beit de mededeeling zenden :

„Het is eenigszins rustiger geworden ; intusschen geloof ik, dat er een groot aantal menschen geweren koopt voor het geval, dat er verwickelingen ontstaan."

Een verdere commentaar op deze beide brieven is zeker niet noodig. En mag men zich later onder de geheel vernietigende en beschamende aanklachten ook nog zoo hebben gekeerd en gedraaid, mag men met alle spitsvondigheden voor den dag zijn gekomen en zich aan al het mogelijke en onmogelijke hebben vastgeklemd : de indruk blijft bestaan, *dat de Engelsche regeering met hare hoogstgeplaatste ambtenaren de hand in het vuile spel heeft gehad.*

Ongeveer na verloop van eene maand verklaarde de beruchte Lionel Phillips zijn vriend Beit zeer openhartig, dat hij wilde beproeven, of het niet mogelijk zou zijn, zonder juist bijzonder opzien te baren, de Maatschappij er toe te bewegen, zich van wapenen te voorzien. „Als eene hervorming door geld niet te verkrijgen is, blijft als eenig middel nog het geweld, en dat zal spoedig komen. De Boer weet wel, wat daaruit zal ontstaan, en daarom denk ik, dat het land rijp is voor eene verandering in de staatkunde !"

Terwijl al deze voorbereidingen stil en in 't geheim gemaakt werden, moest men er ook aan denken iets uit te vinden, wat geschikt zou zijn, voor de wereld de oorzaak van de later volgende, onwettige en strafbare daad aannemelijk te maken.

Hiermede was men niet verlegen. Leugens waren vroeger de wapenen tegen de boeren en waren het ook nu. In dit opzicht — dat moet men erkennen — deed de pers als bezoldigde, slaafsche handlanger volkomen haar plicht. Want nu kwam het er toch op aan op alle wijzen moord en brand te schreeuwen over de brutale, onbeschaafde Boeren, over de onrechtvaardige regeering, over de corruptie van het parlement, over den despoot Kruger en wie weet, wat nog al meer, en de wereld eene jere-miade voor te huilen, opdat sympathie en medelijden voor den „armen, onderdrukten” uitlander opgewekt zoude worden, die zich intusschen op den gevulden geldzak, bij vrouwen en Champagne, in Johannesburg den tijd verdreef.

En wat hebben ze daar niet al gelogen en bedrogen! God vergeve het!

De zonderlingste geruchten, de onwaarschijnlijkste en onmogelijkste vertellingen, men zou zeggen kinderachtige sprookjes over de ruwe Boeren werden in omloop gebracht, en de dwaze, lichtgeloovige, domme menigte werd met bespottelijke leugens gevoederd.

Maar juist deze veelhoofdige menigte, die, zonder eigen wil, gewoon is als eene kudde schapen den belhamel na te loopen, die, als zij het knoeiwerk van bezoldigde dagbladschrijvers leest, in den ijdel en waan voortsoest, dat zij hare eigene meening heeft, deze

menigte geloofde aan en trok partij voor den „armen, onderdrukten” uitlander, zonder tot het bewustzijn te komen, dat men haar eigenlijk op vreeselijke wijze bij den neus leidde.

Later kwam weliswaar de erkenning van de waarheid als een ijsskoude waterstraal; men moest toch erkennen, dat ieder vreemdeling, in welk land ook, zich tenminste aan de bestaande wetten en bepalingen van dit land moet onderwerpen, zooals het ook in het beschaafde Europa overal het gebruik is.

Als er b.v. geklaagd werd over onrechtvaardige belastingen, dan wilde men er niets van hooren, dat ieder zelfstandig staat, zooals de Zuid-Afrikaansche republiek er een is, geheel alleen het recht heeft in deze aangelegenheid te beslissen. En dat dit het geval is, was de heeren uitlanders, die niet om de boeren, maar *ter wille van zich zelf* naar de Transvaal zijn gekomen, wel bekend. Zoo het hun niet bevallen was, stond het hen immers vrij, het land zoo snel mogelijk weer te verlaten. Dat deden zij echter niet, maar zij verrijkten zich en konden zich verrijken ondanks de wanverhoudingen, waarover zij zulk een klaaggeschrei aanhieven.

Ofschoon er telkens en telkens weer op gewezen werd, [dat de vrijheid van pers en woord in de Transvaal erger belemmerd werd dan in een despotischen staat, dat was eene leugen evenals alle andere. In geen anderen staat zou men het hebben geduld, wat in de Transvaal rustig kon geschieden. Nergens zou eene courant zich hebben durven veroorloven omtrent het hoofd van den staat uitdrukkingen zooals „pig in his armour” en dergelijke ongestraft te ge

bruiken; nergens zouden er misschien in openlijke besprekingen smaadreuen tegen de regeering zoo kunnen worden geuit, als dit in de Transvaal inderdaad het geval is geweest.

Brieven, waarin de grootste beledigingen tegen den Volksraad, tegen hooggeplaatste ambtenaren en andere toonaangevende personen stonden, werden in de Transvaal, in Pretoria en in Johannesburg door de couranten het publiek ongestraft ter lezing aangeboden.

Misschien zou er in geen enkel land van Europa, Engeland volstrekt niet uitgezonderd, bij vergaderingen zulk eene taal tegen de regeering en de afzonderlijke ambtenaren, tegen den president en het parlement, kunnen worden gevoerd als hier in de Transvaal. Hier werd zij ongestraft geduld; men stoorde er zich eenvoudig niet aan. In geen enkelen Europeeschen staat zou men eene vereeniging zooals de „National Union” met hare duidelijk uitgesproken voornemens en hare zonderlinge handelwijze hebben geduld. In de Zuid-Afrikaansche republiek gebeurde het.

En toch werd opzettelijk de leugen verbreed, dat het recht van pers- en redevrijheid brutaal werd onderdrukt! Het is waar, in de Transvaal veroorloofde men de pers niet slechts vrijheid, maar teuggeloosheid!

Het zou te ver voeren, op deze punten nader in te gaan en als bewijzen eenige uittreksels uit de toen Engelschgezinde couranten aan te halen. Zij zijn helaas in menigte voorhanden en het is hun gelukt in Europa de begeerde stemming te verwekken.

Eveneens was het gesteld met de klachten over de

scholen, vooral daarover, dat het onderricht in de Hollandsche taal werd gegeven. Kinderen van Engelschen, zoo heet het, werden genoodzaakt meetkunde, aardrijkskunde en geschiedenis uit Hollandsche leerboeken te leeren en verhaaltjes over deze barbaarschheid vlogen lustig de wereld in.

Zoo iets als klacht klinkt toch werkelijk belachelijk. Alsof de staat verplicht was, ter wille van hen, die *ongeropen* in zijn gebied gekomen waren, bijzondere scholen op te richten en zijne eigen taal te veranderen.

Ditzelfde was het geval betreffende de omstandigheid, dat de officiële taal de Hollandsche was. Heeft niet iedere zelfstandige staat het recht en zelfs de plicht, zijne moedertaal op eigen grondgebied te spreken en te hooren? Vergat men, dat de Boer van de Engelschen, van alles, wat Engelsch is, ook van de naar de Kaap meegebrachte Engelsche taal, niets wil weten? Men behoefde er immers maar aan te herinneren, dat Engeland bij het in bezit nemen der Kaapkolonie zulke strenge maatregelen bij het invoeren der Engelsche taal in officiële en handelszaken nam, dat daaruit de ontevredenheid ontstond, die later tot den grooten trek leidde.

Of moest de „domme Boer” de domheid en luiheid van den hoogmoedigen Britschen praalhans ondersteunen, wien het immers nooit invalt — omdat hij er niet toe in staat schijnt — de taal van een ander volk te leeren, zelfs dan, als hij bij dit volk als een vreemdeling wordt geduld?

Wat de klachten over een slecht bestuur, gebrekige politie, hooge belastingen, verwaarloozing van

de wegen, van de gezondheidsvoorzorgen en dergelijke meer aangaat, zij waren evenzeer overdreven, slechts met het doel om het beschaafde Europa den toestand zoo vreeselijk mogelijk te schilderen. Want ieder verstandig mensch moest toch bij zich zelf zeggen, dat staat en regeering nog pas uit eene wildernis waren ontstaan, bijna uit niets en met niets waren gevormd en daarbij onder de moeilijkste omstandigheden, welke laatste in de eerste plaats door dat volk veroorzaakt waren, welker onderdanen nu met gehuichelde verontwaardiging het weegehuil aanhieven. Ja, gij Engelschen, hebt *gij* niet de Boeren verdreven van de Kaap tot over de Vaal? Hebt *gij* ze niet van iedere pas verworvene en veroverde bezitting opgejaagd als het wild? Hebt *gij* hen niet rusteloos en ongedurig gemaakt, zoodat bij hen de gedachte aan eene vaste, duurzame nederzetting meer en meer moest verdwijnen? Hebt *gij* niet door uwe ruwe, brutale politiek, welke menschen- en volkenrechten in het aangezicht slaat, daartoe bijgedragen, dat de wanhopige overtuiging moest komen: Waartoe eerst een vast huis bouwen; waartoe nog eerst veel moeite aan den akker besteed; waartoe wegen verbeteren. Hoe lang zal het duren, of de Brit komt en rooft datgene, wat ik met moeite en arbeid tot staan heb gebracht!

Zegt, hebt *gij* niet al die onmenschelijke geweldadigheden begaan? En nu schreeuwt gij en maakt een vreeselijk schandaal, nu *gij zelf* de gevolgen van *uwe eigene* hemeltergende zelfzucht begint te gevoelen! Nu schuift gij uwe eigen schuld op de Boeren, om daaruit een nieuw punt van aanval voor uw roofsy-

steem te smeden! Niet ten onrechte schreef de groote Gladstone den 17den Januari 1896:

„Ik heb altijd gedacht, dat de Transvaal bijzondere eischen aan *ons* heeft te stellen. Intusschen ben ik even verrast door als afkeerig van den streek, die tegen de republiek is gevoerd.”

Ja, de Transvaal zou wel iets van Engeland te eischen hebben, welks schuldconto drukkend is, maar niet omgekeerd. Of wordt hier ook misschien het gezegde bewaarheid: „Men haat degenen, wien men onrecht heeft gedaan?”

Aangaande het kies- en stemrecht der uitlanders heb ik reeds iets gezegd: Het in den genoemden brief van Lionel Phillips uitgedrukte standpunt is typisch voor allen. Niet een bekommerde er zich om; voor niemand hadden deze rechten een zier waarde. En toch werd hier juist de hevel ingezet. om met iets positiefs het groote publiek het bewijs van den treurigen toestand der uitlanders onder de despotische regeering van Kruger te geven. Men moest de verafstaande, lichtgeloovige lieden zand in de oogen strooien.

Tot dit doel werd in Mei 1894 en in April 1895 eene groote monsterrepetitie om verleening van het burgerrecht op het touw gezet en de regeering overhandigd. Met niet minder dan 13000 en 32500 namen waren de beide stukken onderteekend. En hoe waren die onderteekeningen verzameld? Als men bedenkt, dat het meerendeel dezer namen van mijnwerkers, schrijvers, winkelbedienden en dergelijke ondergeschikten afkomstig zijn, die in zekeren zin afhankelijk zijn van de rijke eigenaars der mijnen, de groote

kooplieden, de mannen der beurs en de speculanten, dan zal men de toedracht der zaak gemakkelijk kunnen begrijpen. De faam verzekert zelfs, dat velen hun naam dubbel en zelfs driemaal moesten zetten, om maar het verpletterende aantal te bereiken.

Zoo iets, dat wist men zeer goed, kon door den Volksraad, naar alles wat voorafgegaan was, niet ernstig worden opgevat. Maar men moest een hart-roerend bazuingschal aanheffen.

Aan den anderen kant was het den Volksraad wel bekend, dat het de petitionneerenden ook geen ernst met de zaak was. Hij had immers voldoende kunnen zien, dat de Engelschman zich nooit bij het volk der Boeren zal aansluiten, dat hij zich nooit naar de wetten van den staat wilde schikken, maar dat het juist zijn doel is, deze wetten te veranderen en den staat naar zijn eigen wil te beheerschen.

De Volksraad en de Regeering zagen duidelijk in, dat, wanneer deze 13000 en 32500 uitlanders het stemrecht gegeven werd, binnen korten tijd een president aan het hoofd zou staan, die met den zwerm zijner ambtenaren de vrije Transvaal maar al te spoedig in Groot-Brittannië's armen zou terugvoeren. De petitiees werden geweigerd, en het positieve geval was klaar. Men hield zich verontwaardigd; de pers begon hare klaagliederen en — de wereld was eveneens verontwaardigd.

Hoe men hierbij de werkelijke feiten verminkte, toont o. a. *een* voorbeeld.

„Het stemrecht kunnen wij u niet geven; als gij het hebben wilt, vecht dan.”

Deze woorden, waarin duidelijk een uitdaging om

geweld te gebruiken opgesloten ligt, werden door de Engelsche uitlanders een parlamentslid in den mond gelegd. ¹⁾ Waren zij echter waar? Neen! want de bedoelde heer had gezegd: „Wij kunnen niemand het stem- en kiesrecht verleenen, van wien wij niet weten, of hij werkelijk Transvaler wil worden en blijven, of hij werkelijk in geval van nood voor het land wil strijden en ten allen tijde bereid is daarvoor zijn bloed te vergieten.” Dat is iets geheel anders.

Tot verontschuldiging van den Engelschen uitlander, zou men zijn onbekwaamheid en traagheid om eene andere taal te leeren kunnen aanvoeren. Daardoor misschien dit kleine misverstand?!

In het jaar 1895 waren de zaken zoo ver gevorderd, dat de „National Union” onder Leonhard zich met de rijke mijnbezitters onder Philips vereenigde en als een geheel in verbinding trad met Cecil Rhodes, den Premier-Minister der Kaapkolonie, die met een aanzienlijk kapitaal in vele mijnmaatschappijen in de Transvaal betrokken was. Daarmede namen de zaken een anderen keer.

Om een nieuw voorwendsel te hebben, begaf men zich op het gebied der politiek. Rhodes en consorten gaven voor gedwongen te zijn, de Transvaal voor Anti-Britschen invloed te bewaren, die Englands belangen in Zuid-Afrika niet slechts belangrijke schade toebrengen, maar geheel en al vernietigen kon.

Duitschland werd als de boeman voorgesteld om de goedgelovige en onnoozele lieden vrees aan te

---

¹⁾ Vergel. Depeche van Chamberlain aan Sir Hercules Robinson van 4 Febr. 1896. Groënboek 1896 No. 1 Correspondentie van de Zuid-Afrikaansche Republiek.

jagen Er bestond een geheim verdrag tusschen de Transvaal en Duitschland, heette het. President Kruger had het plan, zijn staat onder Duitsch protectoraat te stellen; in Pretoria waren reeds belangrijke documenten voorhanden, waaruit duidelijk bleek, dat met behulp van Duitschland de Engelsche heerschappij in Zuid-Afrika omvergeworpen zou worden. Zoo en op dergelijke wijze werd er gefantaseerd en gebazeld en de groote menigte geloofde het.

Inderdaad werd er later tot verontschuldiging van Rhodes en Jameson in Londen verzekerd — en wel door een schoonzoon van den eerwaardigen Henry Loch — dat de inval van Jameson in de Transvaal niet tot doel had gehad de redding der „arme uitlanders”, ook niet de omverwerping der republiek, maar slechts de inbeslagneming van die bezwarende documenten. ¹⁾

Jammer maar, dat het slechts hersenschimmen waren: zeer jammer, dat Duitschland toen met zijne koloniale politiek nog zoo ver ten achteren was, helaas nog de kinderschoenen niet had uitgetrokken, waarin het eerst geleerd had, zeker te gaan op kolonialen bodem. De Transvaal verlangt echter volstrekt geene inmenging in zijne bijzondere aangelegenheden, noch van Frankrijk, Rusland of den een of anderen dergelijken staat, het allerminst van Engeland.

„Slechts in geval van den uitersten nood zou de Boer naar de ijzeren vuist van Duitschland grijpen, om den *gemeenschappelijken vijand* te verpletteren. ²⁾

Dit treffende gezegde van een Afrikaan over den

¹⁾ Hofmeyr. De Afrikaner Boer en Jameson-Inval. Amsterdam 1896.

²⁾ Hofmeyr. De Afrikaner Boer en de Jameson-Inval.

Zoo kon de eerste minister over eene bijna overweldigende macht beschikken: land, troepen, personeel en — last not least — geld! Met behulp van het blinkende metaal is alles mogelijk.

Reeds in September 1895 bevond zich een zekere overste White, een van Jameson's officieren, in Pretoria en Johannesburg, als — spion. Hij zelf schrijft in zijn op het slagveld van Doornkop gevonden dagboek, dat hij het wapenmagazijn te Pretoria bezocht en daar zoo en zooveel kanonnen gevonden heeft, waarvan eene nadere beschrijving volgt. Ook had hij de telegraafafdeeling in oogenschouw genomen. Deze troep bestaat uit 20 man, 12 heliografen (Maure's patent, vervaardigd door Elliot) zijn voorhanden. Het geheel bevindt zich in goeden toestand en is nieuw." Verder geeft hij berichten omtrent de cavalerie en hunne paarden en knoopt daaraan de opmerking vast: „de cavalerie draagt geen sabels." Ook geeft hij inlichtingen over de wijze van recruteeren, over aangekochte geweren en munitie enz.

De militaire schetsen van de omstreken van Pretoria, die eveneens in de handen der Boeren vielen, bewijzen voldoende, dat men met kennis van zaken te werk was gegaan. ¹⁾

In October van hetzelfde jaar duikt genoemde White in Betschuana-land op. Door bemiddeling van den administrateur aldaar werd van het Kafferopperhoofd Silas Molema, een neef van den bekenden Montsira, de vesting Malilte, later Pitsani genoemd, verkregen, om daar een verblijf voor de Betschuana-grenspolitie in te richten. 't Was opvallend, dat juist in *dien* tijd

¹⁾ Groenbcek 1896. No. 2.

die troep daar moest worden gestationneerd, natuurlijk slechts om de orde te bewaren, zooals overste White het opperhoofd uitlegde.

Verschillende belangrijke besprekingen met Jameson en kolonel Rhodes hadden intusschen plaats gehad, en het resultaat was, dat in Mafeking en in Pitsani in 't geheim en tot vermindering van alle achterdocht langzamerhand soldaten en paarden werden verzameld.

„Acht paarden per dag van Kimberley naar Mafeking per spoor,” luidt een gevonden telegram aan White.

Ook voor het proviandeeren en de verzorging gedurende de reis zorgde men op geschikte wijze.

Een zekere Henry Wolff uit Johannesburg, lid van het reformcomité, die evenals overste White in het komplot was ingewijd, had de opdracht ontvangen, langs de te nemen weg van de westgrenzen der Transvaal tot aan Krugersdorp voorraadschuren van gegoten ijzer op zekere afstanden aan te leggen en met voeder en levensmiddelen te vullen. ¹⁾

Dikwijls vroeg een nieuwsgierige boer aan de menschen, die deze magazijnen bouwden, waarvoor zij bestemd waren. Het antwoord was altijd hetzelfde: „Wij moeten hier magazijnen en stallen oprichten, daar er binnenkort eene postverbinding van Mafeking naar Johannesburg geopend zal worden.” Gerustgesteld ging de vrager dan zijns weegs.

Ondertusschen smokkelde de agent der Chartered Company, Fr. Rutherford in Kaapstad ijverig geweren, kanonnen en munitie naar Kimberley aan het adres

¹⁾ Groenboek 1896, No. 2.

van Mr. Gardner Williams, den hoofdingenieur der De Beers-Compagnie, bij gevolg een ondergeschikte van Rhodes. Van Kimberley kwam het oorlogsmateriaal naar Johannesburg aan het reformcomité en wel door bedrog, deels in groote goederenwagens van de spoorwegen onder kolen verborgen, deels in groote olievaten, welke middelste buizen slechts de aangegeven vloeistof bevatten, terwijl de geheele overige ruimte met patronen, geweren, revolvers enz. gevuld en met gips vast dichtgemetseld was.

In Bulewayo stond een zekere kapitein Spreckley met eene aanzienlijke troepenmacht gereed, elk oogeblik de grenzen der Transvaal over te trekken.

Een hierop betrekking hebbend telegram van den 31sten December luidt als volgt: „Duizend man zijn te allen tijde gereed om over de grenzen te trekken. Zij zijn bereden, uitgerust, gewapend met batterijkanonnen.” ¹⁾

Ofschoon dit alles met de grootste zorgvuldigheid gebeurde, toch scheen het aan een juiste overeenstemming te ontbreken, en de samenzweerders koesterden zorg, dat het geheimzinnige werken achterdocht kon wekken. Daarom dreef men tot spoed aan. Er broedde toch reeds iets onheilspellends in de lucht als van eene naderende revolutie. Weldra sprak men ronduit over een toekomstig oproer, over een bedoelden opstand te Johannesburg, over het voorzien der Goudstad van wapenen, en niet slechts in de Transvaal, neen, in het geheele overige Zuid-Afrika

¹⁾ Groenboek 1896, No. I.

Vergelijk ook het telegram van den luitenant overste J. Willonghby van 9 Dec., betreffende de oproeping van de Rhodesia-ruiterij voor een »grootte manoeuvre.«

wachtte men gespannen op eene uitbarsting. Deze liet ook niet lang op zich wachten.

Op den 20sten December richtte het reform-comité in Johannesburg aan Dr. Jameson dat schriftelijke verzoek, waarin de administrateur dringend werd verzocht, de verdrukte bewoners, de ongelukkige vrouwen en kinderen te hulp te komen.

Hierbij moet opgemerkt worden, dat deze „uitnodiging” reeds in het laatst van November of in het begin van December opgesteld was en slechts van den datum der passende maand behoefde te worden voorzien. Ook moet men er acht op slaan, dat het origineel van den brief nu naar Kaapstad gezonden werd, terwijl Jameson slechts *eene kopie* ontving. Men ziet het verband! De inhoud luidde als volgt: ¹⁾

Johannesburg, 20 December 1895,

Aan Dr. Jameson!

Geëerde Heer!

De toestand der zaken in dezen staat is zoo kritiek geworden, dat wij verzekerd zijn, dat er na niet al te langen tijd een conflict tusschen de regeering en de uitlanders zal uitbreken. Het zal nauwelijks noodig zijn, datgene te herhalen, wat een geschiedkundig feit is. Het is voldoende er op te wijzen, dat de positie van duizenden Engelschen en anderen onverdragelijk wordt . . .

Alle petitiees van het volk zijn met min of meer verachting afgewezen en in het debat over het verzoekschrift betreffende het stemrecht, dat door ongeveer 40,000 menschen was onderteekend, noodigde

¹⁾ Groenboek 1896, No. 2.

een lid de uitlanders uit te strijden voor de rechten, die zij wilden hebben, en geen enkel lid verzette zich daartegen." (Het maken van een positief geval en en het gebruik er van; vergel. boven.)

„Om niet in bijzonderheden te treden — heet het verder — willen wij slechts zeggen, dat de *regeering* alle elementen heeft opgeroepen voor een gewapend conflict.

De eenige wensch van het volk hier is: fatsoenlijke behandeling, handhaving zijner onafhankelijkheid en verzekering zijner vrijheden, zonder welke het leven geene waarde heeft. (sic!) De regeering erkent deze dingen niet en beleedigt het nationale gevoel der *Engelschen* telkens.

Wat wij in overweging moeten nemen, is: hoe zal het gaan in geval van een conflict?

Duizend *ongewapende*(?) mannen en vrouwen en kinderen zullen aan de genade van welgewapende Boeren prijsgegeven zijn.

Bezittingen van enorme waarde verkeerden in het grootste gevaar! Niet zonder groote bezorgdheid zien wij de toekomst tegemoet en voelen, dat wij gerechtigd zijn, stappen te doen om bloedvergieten te voorkomen en ons recht te beschermen.

Onder deze omstandigheden voelen wij ons gedrongen U te smeeken, ons te hulp te komen, *als hier onlusten mochten uitbreken*.

De toestanden zijn zoodanig, dat wij dezen stap niet kunnen vermijden, en wij gelooven vast, dat U en Uwe ondergeschikten niet zult nalaten een volk te helpen, dat zich in zulk een toestand bevindt. Wij waarborgen elke uitgave, die door hunne hulp

mocht noodig zijn, en verzoeken U verzekerd te zijn, dat slechts de uiterste nood dezen noodkreet heeft veroorzaakt.

Wij blijven met de meeste achting Uwe dw.

Charles Leonhard, Lionel Phillips, Francis Rhodes, J. H. Hammond, Ges. Farrar."

Denzelfden dag had Lionel Phillips in Johannesburg van zijn vriend Beit uit Kaapstad een telegram ontvangen om onmiddellijk te handelen. „Immediate flotation is the thing most desired." En den 21sten December vraagt de secretaris Harris, de spreektrompet van den eersten minister Cecil Rhodes, per telegraaf aan kolonel Rhodes in Johannesburg, wanneer hij denkt te beginnen, opdat men Jameson bericht kan zenden. („Reply, when you can float in your opinion so that I may advise Dr. Jameson.")¹⁾

De hierop betrekking hebbende telegrammen zijn zoo gesteld, alsof er sprake was van het vormen van eene ondernemingsmaatschappij.

Twee dagen later, op Maandag den 23sten, kon de meergenoemde Harris aan Jameson in Pitsani telegrapheeren (natuurlijk in cijferschrift): „Den volgenden Zaterdag den 28sten om 12 uur 's nachts zal de maatschappij tot stand komen. Zorg er voor dat gij niet vóór 8 uur opbreekt en dat gij u van het stilzwijgen van de telegraaf verzekert. Wij koesteren argwaan, dat de Transvaal oplettend begint te worden."

Den volgenden dag werd het Jameson per telegraaf ingeprint toch niet *voor* Zaterdag te marcheeren!

¹⁾ Groenboek 1896 No. 2.

Arme Jameson! Plotseling, den 26sten, ontvangt hij per telegraaf van Johannesburg de mededeeling — en wel van zijn broeder S. W. Jameson — dat door onvoorziene omstandigheden een uitstel absoluut noodzakelijk is geworden („It is absolutely necessary to postpone flotation”). Charles Leonhard bevond zich op weg naar Kaapstad, om met Cecil Rhodes eene bespreking te hebben.

Hetzelfde bericht ontvangt Jameson ook uit Kaapstad van Harris. Men ziet, Johannesburg en Kaapstad staan nauw in verbinding; wat in de eene plaats gebeurde, was in de andere bekend.

Zelfs J. Bryce, de „Engelschman” schrijft uitdrukkelijk, dat door den leider der reformpartij in Johannesburg met den administrateur der British South Africa Company en met Mr. Rhodes, den eersten directeur daarvan, eene overeenkomst was gesloten dat, ingeval er onlusten zouden uitbreken, zij beiden den opstand der uitlanders zouden ondersteunen. ¹⁾

Terwijl Jameson wanhopig aan Fr. Rhodes in Johannesburg telegrafeert, dat hij onmogelijk langer kan wachten, publiceert Charles Leonhard in de Goudstad het beruchte en veelbesprokene manifest van den 26sten December 1895.

De oproeping was gericht aan het Transvaalsche volk en behandelde de afzonderlijke punten, die eene hervorming noodig hadden en tot nu toe aanleiding hadden gegeven tot de klachten der uitlanders. Daaronder bevond zich ook de „Oprichting van eene ware republiek met eene door het gansche volk goedgekeurde staatsregeling.” Ten slotte werd medegedeeld,

¹⁾ J. Bryce. Indrukken van Zuid-Afrika.

dat de op den 27sten December bepaalde groote vergadering uitgesteld moest worden, daar er oneenigheid onder de leiders was ontstaan. Er moest zooveel tijd worden gegeven, dat Charles Leonhard naar de Kaap kon reizen, om met C. Rhodes de belangrijkste punten te bespreken. Het volk werd daarom uitgenoodigd, de zaak grondig te overdenken en op den avond van den 1den Januari 1896 in eene groote vergadering het noodige te besluiten. Eene andere oorzaak van het uitstel was misschien ook, dat, ofschoon Jameson en de heeren in Kaapstad tot eene omwenteling geheel en al klaar waren, de kapitalisten in Johannesburg niet zoo geheel het rechte vertrouwen van het volk hebben kunnen winnen.

Bewonderenswaardig was bij al deze gebeurtenissen de oplettende, kalme houding van de regeering der Transvaal. Toen men in die dagen president Kruger vroeg, wat men met de oproerige Johannesburgers moest aanvangen, antwoordde hij rustig en ernstig:

„Laat de schildpad maar eerst zijn kop uitsteken; dan zullen wij weten wat te doen.”¹⁾

Liepen er reeds vroeger allerlei geruchten over een opstand, nu werd het na de bekendmaking van het manifest nog erger. Johannesburg stond, zoo heette het, met Mafeking in verbinding; Cecil Rhodes was eenige dagen geleden zelf in Johannesburg geweest; 50000 geweren en vele Maximkanonnen bevonden zich in de stad; de Boeren waren op het punt, Johannesburg te belegeren, in brand te schieten en van de aarde te verdelen; ongeveer 5000 man der Chartered Company waren reeds in de stad; ongeveer 1000

¹⁾ Hofmeyr.

Engelsche soldaten bevonden zich op weg daarheen, enz.

Zoo luidden de opgewonden gevoerde gesprekken. Aan zaken en werk was gedurende deze dagen niet te denken. De hoofden waren verward; de vrees voor de komende dingen groeide van uur tot uur aan en eindelijk ontstond er een paniek, zooals men misschien zelden gezien heeft.

Wien het mogelijk was, verliet met zijn huisgezin de onheilzwangere plaats. Mannen, vrouwen en kinderen vulden tot stikkens toe de spoortreinen. Elke trein was volgepropt met vluchtelingen, die zich naar Natal, den Vrijstaat, of de Kaapkolonie wilden redden. Personen- en goederenwagens waren tot op de laatste plaats bezet. Aan toebereidselen voor deze lange reis, zooals b. v. het medenemen van voedsel en dranken, had men niet kunnen denken, zoodat de hongerige en dorstige vluchtelingen onderweg een beroep moesten doen op de milddadigheid der verschillende stationbewoners. Kinderen werden in de spoortreinen geboren; andere stierven.

Zelfs de in de mijnen werkzame Kaffers werden half-waanzinnig van angst. Bij troepen liepen zij den trein na en klemden er zich wanhopig aan vast, zoodat zij niet zelden met zweepslagen verjaagd moesten worden. Het was een beeld van schrik en verwarring, van ellende en jammer.

En de bewerkers van al dezen nood? Zij zochten op alle mogelijke wijzen, door openlijke aanspraken, door oproepingen enz. de bevolking geheel op hunne hand te krijgen. Echter niet met het gewenschte gevolg! Een groot deel van de arbeidende klassen bleef trouw aan de regeering, evenals de Duitschers,

de Hollanders, de Franschen en de Italianen. Het vertrouwen in de gezwollene phrasen der hervormers begon bij nuchter overleg te wankelen.

In Pretoria was het echter zoo erg niet gesteld. Wel zag men bezorgde gezichten en angstige blikken; wel hoorde men hier en daar van Engelschen hoogmoedige, zelfs dreigende woorden. Over het algemeen was het echter rustiger. Het was niet een zich gaan laten of rusten in veiligheid, maar eerder een gevoel van voorbereid zijn, een bouwen op eigen kracht.

II.

Jameson's nachtelijke inval in de Transvaal.

Onlusten te Johannesburg. Jameson trekt de grenzen over. Slagvaardigheid der Boeren. Doornkop.

Cronjé. Jameson geeft zich met zijne vrijbuiters over. Teleurstelling in Johannesburg.

Slottooneel der groote klucht. Robinson. Rhodes. Chamberlain. Brief van Jorissen.

Terwijl zoo in Johannesburg door dralen dag op dag verloren ging, kon Jameson in Pitsani zijn ongeduld niet langer bedwingen. Wel had Harris-Rhodes hem op sluwe, berekenende wijze nog den 27sten een telegram gezonden, dat minder tot geruststelling van den dokter dan tot eigen vrijspraak voor de wereld moest dienen: „Het is niet noodig er bezorgd over te zijn, dat wij 600 man te Pitsani hebben. Wij bezitten het recht ze daar te houden. Gij weet, wij moeten de geheele politiemacht der British South Africa Company verdeelen en als het volk zoo dwaas is te gelooven, dat gij de Transvaal bedreigt, dat

kunnen wij niet helpen. De politiemacht kost te Mafeking niet de helft van datgene, wat zij in Matabeleland kost; ook is er niet zulk eene sterfte onder de paarden. Zooals U bekend is, moeten wij overeenkomstig ons verdrag met de keizerlijke regeering eene zekere macht voor het land houden. ¹⁾

Heel aardig bedacht om de feiten een weinig te bedekken. Maar het hielp niets, ook Dr. Jameson niet.

Den volgenden dag berichtte Harris — Rhodes hem per telegraaf waarom er een uitstel moest wezen:

„Charles Leonhard en Hamilton deelen ons mede, dat de opstand niet populair is te Johannesburg.”

Dat was het dus!

De voornaamste oorzaak zal wel geweest zijn, dat den rijken helden van de tong op het oogenblik, waarop men moest handelen, het hart in de schoenen zonk. Want „iedere geweerkogel maakt een gat en eene kanonkogel een nog veel grooter,” en bij zoo iets kan men licht doodgeslagen worden, en dat zou toch heel treurig zijn bij al dien grooten rijkdom en het weelderige leven, bij al het genot en de schoone vrouwen en de champagne, £ 1 — = per flesch! Ja heel treurig! Men kon toch in Parijs geen betere amusements hebben dan in de „golden city” van Zuid-Afrika.

Het waren grootsprekers, zooals al die gewapende „oproerige” vrijwilligers; schrijvers, kooplieden, klerken, winkelbedienden en dergelijke meer, menschen, die nauwelijks in hun leven een geweer in de handen

¹⁾ Groenboek 1892 n°. 2.

Stukken betrekking hebbende op den inval der troepen der B. S. A. C. in de Republiek.

hadden gehad, laat staan afgeschoten. Het was een gescherm met vele groote woorden, veel pracht en praal, maar weinig daden; eene groote picnic, waaraan de Johannesburger „dameswereld” ijverig deel nam.

„Another funny side to it was the way, in which smartly dressed „ladies” were driving about, armed with mysterious passwords, to go through the lines of outposts. Inside the town it was a gigantie burlesque.” Zoo bericht een ooggetuige. Intusschen, het betreft hier de redding van het vaderland, van de vrijheid, de edelste goederen, die hier echter niet in het hart, maar in den goudzak zaten. Johannesburg scheen een groot gekkenhuis!

Op Zondag den 29sten December 1895, des nachts om 11 uur, verliet Jameson met ongeveer 800 man, 6 Maxim- en 4 andere kanonnen, met den edelen Sir John Willoughby, den militairen bevelhebber, het kamp bij Pitsani, trok de grenzen der Transvaal over, nadat zeer zorgvuldig de telegraafdraden der omstreek waren doorgesneden. Vreemd echter, het vernielen van de lijn van Zeerust naar Pretoria bleef achterwege, en aan deze omstandigheid was het te danken, dat het bericht van den roofzuchtigen inval reeds des voormiddags van den 30sten in de hoofdstad aankwam. Anders zou Jameson waarschijnlijk Johannesburg ongehinderd bereikt hebben.

Eerst wilde men het bericht volstrekt niet gelooven, en de generaal-commandant Joubert vroeg nog eens per telegraaf aan den landdrost in Zeerust, of het gerucht werkelijk op waarheid was gegrond. Het antwoord was bevestigend, en daarmede veranderde de stand van zaken in een oogenblik. Terstond werd

bevel gegeven aan de kommandanten der in aanmerking komende districten de troepen der Boeren op te roepen en de nachtelijke bezoekers weerstand te bieden. En stipt, met eene nauwelijks gelooflijke snelheid, werd het bevel opgevolgd. Hier zag men de uitwerking van de diepe verontwaardiging, eene heilige woede en geestdrift.

Ha, dat was een tooneel, bij welks aanblik iemand het hart in het lijf lachte; een verheven schouwspel, dat zich onuitwischaar in het geheugen prentte.

Het vaderland is in gevaar! Donderend en bruisend klonk de kreet door het land en trof de harten van allen, zelfs in de kleinste hut.

„En allen, allen kwamen!”

Midden uit den dagelijkschen arbeid weggerukt, klonk het kortaf: Het paard zadelen, wegrijden, vechten. Vaartwel, moeder! vaartwel, kinderen! Nog een vochtigen blik naar de kleine huishouding — en weg ging het in galop naar de vergaderplaats, waar de mannen troepsgewijze samenkwamen.

En hoe kwamen zij?

Zooals zij hun werk hadden verlaten, zooals zij gingen en stonden, zonder groote toebereidsels. Eenigen zonder jas, in hemdsmouwen, slechts weinigen met een mantel; als voedsel een beetje biltong (gedroogd vleesch) in de zadeltasch.

Zoo draafden zij in kleine en groote troepen naar de plaats hunner bestemming. Men zag grijsaards en blonde jongelingen, de laatste nauwelijks den jongelingsleeftijd ontwassen, den grooten landeigenaar en den armen Boer naast elkaar. De gezichten waren ernstig en somber; verbittering en vastberadenheid

stonden daarop te lezen; overwinnen of sterven, dacht ieder.

Het geleek eenigszins op den heerban in de oude Duitsche gouwen onzer voorvaderen. En daarbij het verheffende bewustzijn, allen, allen kwamen voor de vrijheid!

Ja, men moet zoo iets mee beleefd, gezien en zelf daarbij mee gehandeld hebben, om het groote, machtige, geweldige en edele in het menschenhart te verstaan.

Een klein voorbeeld, door een ooggetuige verteld, zal hier wel op zijne plaats zijn:

„Op het kerkplein in Pretoria, dicht voor het regeeringsgebouw, zag ik twee bejaarde Boeren elkaar plotseling aanstaren en elkaar dan langzaam naderen.

„Goedendag, neef!” riep de een, terwijl hij zijne breede hand in die van zijn wapenbroeder legde. „Wij hebben elkaar sedert jaren niet meer gegroet en gesproken, gij weet, van wege de kerkzaak. Maar heden zijn wij het weer eens. Want de onafhankelijkheid van ons land is in gevaar.” En met trouwhartige blikken volgde een krachtige handdruk.”

De Boeren waren het echter niet alleen, die vastbesloten waren, lichaam en leven voor het land te offeren. Duitschers, Franschen, Hollanders, Italianen, verontwaardigd over het hemeltergende vergriep tegen het volkenrecht, dat Britsche onderdanen begaan hadden, hielden zich als een man aaneengesloten en bleven trouw aan de regeering. Vrijcorpsen werden gevormd, om daarmee te helpen, waar het juist noodzakelijk was. De geestdrift was algemeen.

Hier had men een helderstralend beeld in tegen-

stelling met de duistere verwarring in Johannesburg, waar goud alleen de drijfveer was.

Toen Jameson zich den 30sten December 1895 op Transvaalschen grond bevond, in het district Marico, noodigde de daar bevelvoerende kommandant Botha hem schriftelijk uit, het gebied te verlaten.

„Nadat ik — zoo heet het in dien brief — uit zekere bron heb vernomen, dat gij eene gewapende macht over de grenzen der Zuid-Afrikaansche republiek hebt gevoerd, verzoek ik U op bevel van den generaal-kommandant Joubert, U onmiddellijk met Uwe manschappen te verwijderen en over de grenzen terug te gaan. Ik waarschuw U, U hier niet tegen te verzetten, daar dit in strijd zou zijn met de wetten van het land, met de conventie en het internationale recht.”

Iedere poging, langs vreedzamen weg de zaak uit de wereld te ruimen en bloedvergieten te vermijden, mislukte. Jameson antwoordde nog denzelfden dag den kommandant als volgt:

„Ik ben in het bezit van Uw protest van bovengenoemden datum en moet U mededeelen, dat ik mijn oorspronkelijk plan wil uitvoeren. Dit bevat geene vijandige bedoelingen tegen het Transvaalsche volk, maar wij zijn hier op grond van eene uitnoodiging van de voornaamste grensbewoners om hen te helpen bij hun verzoek om rechtvaardigheid en om de gewone rechten van den burger in een beschaafden staat.”

Zoo ging Jameson zijns weegs verder naar Krugersdorp toe.

Ongeveer 15 Engelsche mijlen van Johannesburg

verwijderd stiet hij op de eerste Boerenafdeeling onder kommandant Cronjé, den beproefden strijder voor de vrijheid, met ongeveer 250 man, Malau met ongeveer evenveel en Potgieter met omstreeks 100 man.

Strijdig met de Engelsche gewoonte had Jameson, toen hij Krugersdorp naderde, op nieuwjaarsdag den kommandant aldaar bericht gezonden, dat hij, zoodra hij vijandigen tegenstand mocht ontmoeten, gedwongen zou zijn, de plaats te beschieten, en dat hij daarom de vreedzame bewoners, vrouwen en kinderen hierbij uitnoodigde, de stad *voor* 4 uur in den namiddag te verlaten. ¹⁾

Een beetje voorbarig, deze humane maatregel van voorzorg! Hij werd noodeloos gemaakt door de tactiek en de dapperheid der Boeren.

De weg naar Krugersdorp gaat tusschen twee rijen heuvels door, welke de Boeren bezet hadden. Deze lokten steeds slechts kleine troepjes vooruitschuivend en weer terugtrekkend als voelhorens, Jameson, die vergeefsche pogingen deed zich er doorheen te slaan, eindelijk daarheen, waar zij hem wilden hebben, d. w. z. in eene stelling, die zij van alle kanten beheerschten.

Gedurende den nacht van den 1sten op den 2den Januari liet Jameson op den vijand een hevig kanonvuur openen, maar zonder uitwerking. De Boeren bleven rustig in hunne gedekte stellingen en verrieden zelfs niet door een schot, waar zij waren. Buitendien was de munitie hun karig toegemeten. Ze moesten dus sparen, des te meer, daar den vorigen dag een trein met patronen en voor Krugersdorp bestemd zijn

¹⁾ Groenboek 1896, No. 2.

noodlot om in de lucht te vliegen nauwelijks en slechts door een toeval ontkomen was.

Het eigenlijke gevecht begon op den morgen van den 2den Januari, nadat de troep van Jameson de eerste schoten op de Boeren, die op verkenning uitgingen, afgevuurd hadden.

Onder de bescherming van het Maximkanon deed majoor Coventry een ruiteraanval om een doortocht te banen. Koelbloedig en rustig wachtten de Boeren de schaar af, die snel kwam aanrijden. Wel was er bevel gegeven niet eerder te schieten dan op 200 pas. Het ongeduld was echter te groot. Reeds vroeger werd er gevuurd, en binnen eenige minuten was het lot dezer ruitery beslist. Eenige oogenblikken lang vormden paarden en manschappen een verward kluwen; dan loste zich alles in eene ordelooze vlucht op.

Eenzoo ging het eene andere afdeeling, die in noordelijke richting zich een weg naar Johannesburg wilde banen. Wat niet onder de kogels der Boeren viel, werd gevangen genomen.

Jameson maakte zich gereed tot een terugtocht in zuidelijke richting, van voren en achteren en aan beide zijden door zijne kanonnen gedekt, waardoor hij de Boeren op een eerbiedigen afstand zocht te houden. Aan een geregeld gevecht was nu niet meer te denken.

Omringd door hoopen Boeren, onder voortdurend geweer- en kanonvuur trokken de Engelschen langzaam tot aan Doornkop.

Terwijl kommandant Cronjé den vijand van voren wilde aantasten en hem tot staan brengen, viel kommandant Potgieter met ongeveer 240 man hem in de flank en geraakte met zijn tegenstander in een hevig

gevecht, daar waar de weg van Potchefstroom naar Johannesburg voorbij een languitgestreken, platten heuvel voert. Wel beproefden Jameson en Willoughby nog eens met kanonnen en ruitery de linie der Boeren aan het wankelen te brengen, wel werden de rotsblokken, waarachter de laatste dekking zochten, bruin en blauw geschoten. Maar het moordende vuur der Transvalers verijdelde iedere nieuwe poging en sloeg iederen herhaalden aanval bloedig af; het hoofddoel waren steeds de paarden en degenen, die het geschut bedienden.

Te vergeefs, schrijft Hofmeyr, ¹⁾ beproefde de wanhopige bende zich een doortocht naar Johannesburg te banen; de kogels van de 240 Boeren brachten te veel verderf om zich heen. Zij vochten wel dapper, dat getuigen onze lieden allen, veel dapperder en beter dan de Engelsche soldaten; maar tegen de mannen, die voor hunne vrijheid vochten, waren zij niet opgewassen."

"... Daar dreunden kanonnen in de richting van Johannesburg, en gedurende een oogenblik werd Jameson's hoop weer levendig. Zouden het werkelijk de beloofde hulptroepen uit Johannesburg zijn? zou de ondersteuning van zijne vrienden uit de Goudstad komen? Neen! De kanonnen waren op hem zelf en zijne ongelukkige schaar gericht. Boeren waren het, geen Britten. Het was commandant Frichardt met de zijnen, die met kanonnen en artillerie uit Pretoria kwamen aanrukken."

Nu verdween de laatste vonk van hoop bij de troep van Jameson. Aan ontkomen was niet te denken, evenmin aan een zegevierenden strijd; dus:

1) Hofmeyr. De Afrikanerboer en de Jameson-inval.

Overgave!

Ongeveer om 10 uur in den voormiddag van den 2den Januari 1896 heesch Jameson de witte vlag.

Kommandant Cronjé liet terstond met schieten ophouden en zond een bode aan den vijand om te vragen, wat zijne bedoeling nu verder was. Het antwoord — zoo bericht Cronjé zelf — was, dat hij, „als wij het leven van hem en zijne manschappen wilden sparen, onmiddellijk zou terugkeeren.” Cronjé's antwoord luidde eenigszins sarcastisch: „Nu is het geen tijd meer terug te gaan. De wapens moeten terstond worden neergelegd. *Nu zal ik u daarheen brengen, waar ik denk, dat het mijn plicht is.*”

Dertig minuten bedenktijd werden Jameson toegestaan. Reeds na 23 minuten kwam het antwoord: „Wij geven ons met al onze wapenen geheel in uwe handen onder voorwaarde, dat gij ons leven beschermt.”

Ondertusschen waren de afzonderlijke Boerenkommandanten samengekomen om te beraadslagen en waren tot het besluit gekomen, dat zij eigenlijk geene voorwaarden betreffende de overgave konden bepalen, maar dat dit eerder de zaak der Transvaalsche regeering was. Zij zouden slechts zoolang voor het leven der gevangenen kunnen instaan, tot deze naar Pretoria gebracht en aan den Generaal-Commandant uitgeleverd zouden zijn. Dit besluit werd door Jameson persoonlijk aangenomen. (In antwoord daarop nam Jameson zijn hoed af, boog, stapte achteruit en zei: „I accept your terms.”¹⁾

Het telegraphisch bevel van den generaal-komman-

1) Hofmeyr.

dant Joubert kwam ongeveer terzelfdertijd aan en luidde als volgt: ²⁾

„Zij moeten de wapenen nederleggen, zich *onvoorwaardelijk* overgeven. Zoo niet, dan wordt het schieten voortgezet. Geeft hun vijf minuten tijd om te beslissen. Anders het vuren voortzetten. Geven zij zich over, neemt dan alles in bezit, brengt hen naar Krugersdorp en de officieren naar Pretoria. Ontwapent hen echter eerst.”

Kort daarna kon Cronjé aan Joubert het bericht seinen :

„De geheele macht heeft zich onvoorwaardelijk overgegeven.”

Zoo eindigde de Jameson-inval, die zoo hoogdravend en pralend begonnen was, in smaad en schande.

De dooden werden door de Boeren begraven en de gewonden naar Krugersdorp gebracht, waar zij aan de zorg en de behandeling van vijf dokters toevertrouwd werden.

Niet minder dan 400 geweren, 33000 patronen, 10 kisten Maximpatronen, 6 Maximkannonnen en 4 andere, 142 paarden en 33 muildieren vielen de zegevierende Transvalers in handen.

En hoe zag het er om dezen tijd in Johannesburg uit?

Nadat reeds de eerste berichten van Jameson's inval als een donderslag in Pretoria gevallen waren, vaardigde president Kruger een proclamatie van den 30sten December uit, die inhield, dat de Johannesburgers ernstig gewaarschuwd en vermaand werden, zich binnen de grenzen der landswetten te houden,

²⁾ Groenboek 1896 No. I.

anders zouden zij het zelve moeten verantwoorden. „Leven en bezittingen zullen beschermd worden, als hun gevaar dreigt, en ieder ordelievende inwoner van Johannesburg, van welke nationaliteit ook, wordt geroepen om de regeering en den president in de uitoefening van hun plicht te ondersteunen en de met het uitvoeren daarvan belaste ambtenaren te helpen.”

Ook was er in Johannesburg en Pretoria eene regeeringscommissie gevormd, om met de „reformmannen” over hunne wenschen en klachten te handelen,

Nadat aan de zijde van de laatsten genoeg gereedeerd en door proclamaties en couranten-artikels aangehitst was geworden, toen men voor £ 1,— per dag onder lachen en pralende woorden soldaatje speelde — in den waren zin des woords speelde — toen de eene dwaasheid op de andere volgde en de maat van belachelijkheid maar volstrekt niet vol wilde worden, werd op den 31sten December eene nieuwe grap met gekunstelden ernst ten tooneele gevoerd.

De „reformmannen” waren in hunne kantoren verzameld. Toen verscheen Mr. Hammond met de Transvaalsche vlag (wel volgden de kleuren in omgekeerde volgreeks; dus ook daar een sluwe list, die op bedrog doelde), ontvouwde haar, ontblootte zijn hoofd en noodigde de aanwezigen uit den eed der trouw te zweren. Allen staken de bekende drie vingers op en zwoeren bij het vaandel, dat van nu af de vlag der nieuwe republiek zou zijn.

Men vertelt, dat gedurende deze plechtige handeling een klein duiveltje uit een hoek der kamer honend lachend door de geopende deur was ontsnapt.

Hoe de groote menigte aan den leiband rondgevoerd werd, blijkt duidelijk uit de gewone dagelijksche gesprekken. ¹⁾

„20000 Gewapende mannen staan klaar.”

„Onze organisatie is voortreffelijk.”

„Jameson zal in elk geval Johannesburg bereiken.”

„De Boeren zijn zwak en verdeeld; wij zullen ze gemakkelijk verdrijven.”

„Het meerendeel der Boeren is tegen de regeering. Zij willen ons helpen.”

„De Vrijstaat en natuurlijk Natal, als ook de Kaapkolonie, zijn met hart en ziel op onze zijde.”

„De geheele beschaafde wereldsympathiseert met ons.”

„Wat er ook gebeuren mag, Engeland zal ons nooit verlaten.”

Zoo ging het op de straten, in de kroegen, bij vergaderingen. Men wordt onwillekeurig aan de snoeverij der Parijzenaars ten tijde van het beleg herinnert.

De grootste heldendaad dezer aan grootheidswaanzin lijdende praalhanzen en 'geldlieden werd echter op nieuwjaarsdag ten beste gegeven.

Terwijl Jameson en zijne arme, aan den ondergang gewijde troepen met de Boeren bij Doornkop vochten en te vergeefs op de afgesproken ondersteuning uit Johannesburg wachtten, begaf zich een deputatie der reformmannen onder aanvoering van Lionel Phillips naar Pretoria, om met de regeering te onderhandelen.

„Ik sta nu voor u — riep Philips hoogmoedig, met opgeblazen eigenwaan uit — met in de eene hand de vriendschap, in de andere het zwaard. Kiest, wat gij wilt hebben!”

¹⁾ Vergel. Hofmeyr.

Deze theatrale woorden misten echter hunne uitwerking; de regeering was niet zoo bang. Rustig en kalm antwoordde zij den grooten snoever:

„De gouverneur en high-commissioner Sir Hercules Robinson, heeft zijne bemiddeling aangeboden. Wij hebben ze aangenomen! Tot zijne komst zullen er geene vijandelijkheden tegen Johannesburg ondernomen worden, altijd, als Johannesburg geene vijandelijke stappen tegen de regeering onderneemt.”

Met andere woorden: „Wij willen met u niets te doen hebben!”

Tableau! Eenigszins teleurgesteld trok de deputatie af.

Nog denzelfden dag verscheen de oproeping van den High-Commissioner, die ieder Britsch onderdaan tot rust aanmaande.

Niettegenstaande dit gingen de golven der kunstmatig bewogen zee hoog. Ja nog meer!

In antwoord op de proclamatie van Sir H. Robinson telegrafeerden de Johannesburgers terstond, dat eene groote Boerenafdeeling op weg was naar hunne stad, met het bevel alles, wat maar deelgenomen had aan de agitatie, neer te schieten. Gelijkzeitig werd het verzoek uitgesproken tusschenbeide te komen en het leven der bedreigden te beschermen.

De dappere soldaten in de stad begonnen angstig te worden.

Den 31 December stond Phillips des avonds aan het open venster van het groote gebouw der Consolidated Goldfields Company en verheugde de in den roes der hoop verkeerende menigte eens weer met eene aanspraak.

„Wij hebben besloten ons te houden aan Jameson en het manifest. Wij zijn gereed ten strijde. Lang genoeg hebben wij onze onderdrukking gedragen. Drie hoera's voor Dr. Jameson!”

Een donderend gebrul der menigte was het antwoord en zoo groot was de geestdrift, dat Leonhard kort daarna kon uitroepen: „Drie hoera's voor Phillips,” en het gebrul was nog sterker dan tevoren.

Nog denzelfden avond werd er door het reform-comité eene voorloopige regeering aangesteld. De rollen, mompelde men, zouden heel goed verdeeld zijn geweest.

Zoodra Jameson naar Johannesburg kwam, zou de nieuwe regeering in werking treden, waarschijnlijk met Jameson zelf als president, tot Rhodes zijne plaats kon innemen, terwijl de heeren Phillips, Hammond, Leonhard, Farrar enz. voor de hoogste staatsambten bestemd waren.

Hoe het ook zij, er heerschte dezen nacht groote vreugde in Johannesburg, en er werd veel champagne gedronken en nog veel meer whiskey. Vele kapitalisten, die in hun eigen land niets beteekenden en ook hier wegens hun privaat karakter geene achting inboezemen konden, verheugden zich vooruit op een eerepostje, een grooten naam en nog grootere winst. Een groot deel der reformmannen ging dezen nacht slapen met de woorden van Lord Byron: „Morgen zal ik als een beroemd man opstaan,” ¹⁾.

Zoo brak den 2den Januari 1896 aan, een *dies irae*, waarop het slottooneel van deze groote dwaze klucht in het groote gekkenhuis zou worden afgespeeld.

¹⁾. Hofmeyr.

Dr. Jameson werd elk oogenblik verwacht. Alles verkeerde in groote opgewondenheid. De dames in groot toilet, met bouquets en kransen, bevonden zich in de straten om den binnentrekkenden overwinnaar te ontvangen. Men wachtte en wachtte — maar Jameson kwam niet.

Een ruiterscorps onder den Engelschen majoor Bethington rukte uit om Jameson in te halen. Het dappere corps was echter nauwelijks buiten de stad, toen de aanvoerder een bericht ontving, dat hem het bloed uit de wangen dreef. Hij kommandeerde terstond „rechtsomkeert,” reed terug en begaf zich naar de leden van het reformcomité.

Intusschen wachtte de ongeduldige menigte; wachtten de in 't wit gekleede jonge dames.

Uur op uur verliep. De spanning werd steeds grooter; men bestormde de kantoren van de nieuwe regering om iets nieuws te vernemen.

Daarbinnen was het echter vreeselijk gesteld; er heerschte eene doffe, wanhopige stemming. Men had wel tijding ontvangen, maar niet de rechte. En nu troostte men het volk door allerlei uitvluchten. „Jameson is nog slechts anderhalf uur hier vandaan.” „Hij kan elk oogenblik komen.” En dan weer: „Jameson is onoverwinnelijk.” „De Boeren kunnen hem geen kwaad doen.”

Eindelijk werd het volk onrustig, het begon een onheil te vermoeden.

Tegen den avond maakte Phillips eindelijk aan de menigte bekend: „Het is waarschijnlijk, dat Jameson zich op grond der proclamatie van den High Commissioner heeft overgegeven.”

„Waar is Jameson?“ schreeuwde het volk.

Eene vreeselijke onrust ontstond. Men joelde, men floot.

„Waar is hij? Wij willen naar hem toe,” klonk het telkens weer uit de onstuimige menigte, die eene dreigende houding scheen aan te nemen.

Eindelijk vermande de broeder van den administrateur zich en riep het volk toe: „Mijn broeder is in veiligheid. Gij moet niets doen, voor de High Commissioner er is.”

Nu, een leugen had hij niet gesproken; want Jameson was immers in veiligheid.

Ondertusschen raasde het volk voort.

„Wij willen Jameson hebben. Waar is hij? Antwoordt ons?”

Toen Bettington nu met luider stemme aankondigde: „Ik ben gemachtigd u mede te deelen, dat hij volkomen veilig te Krugersdorp is,” volgde er een storm van toejuichingen, waaraan geen einde kwam.

Tegen 9 uur 's avonds eindelijk groeide het getier der woedende menigte zoo aan, dat de arme reformmannen daarbinnen zich toch eenigszins onbehagelijk begonnen te gevoelen.

Angst en vrees maakten zich van hen meester. Liegen hielp niets meer, men moest beschaamd, diep beschaamd, de waarheid bekennen.

Onder schimpen en vloeken, onder de telkens weerklinkende uitroepen: „Gij leugenaars! Gij hebt ons schandelijk bedrogen!” uitte zich de verontwaardiging en woede der bedrogen volksmenigte. Eerst laat in den nacht kwam er een einde aan het tumult.

Den volgenden morgen vaardigde het reformcomité

de bekendmaking uit, dat de Engelsche High Commissioner den volgenden Zaterdag zou aankomen en vermaande de inwoners van Johannesburg tot zoolang orde en rust te bewaren.

„Jameson's overgave — om de woorden van Hofmeyr te gebruiken — was feitelijk de doodsklok voor den opstand. Het hart was er aan ontnomen en de latere onlusten in Johannesburg waren nog slechts als het doffe gebrom van den oceaan na den storm. Jameson, zijne officieren en manschappen werden als gevangenen der Boeren naar Pretoria gebracht. De haat en verbittering tegen de „vrijbuiters” — zooals zij toen algemeen genoemd werden — waren zeer groot, en het is zeker, de aanvoeders zouden door de opgewonden Boeren zonder vorm van proces doodgeschoten zijn, zoo kommandant Cronjé er zich niet tusschen had geworpen en door zijn invloed met eigen levensgevaar een ongeluk had verhoed.

Over het geheel werden de gevangenen zoo beleefd behandeld, dat velen van hen, verrast door zulk een edelmoedigheid, later zeer vrijmoedig hun dank daarvoor hebben betuigd. En toch kwam er reeds den 3den Januari van den Engelschen minister van koloniën Chamberlain uit Londen eene depeche, waar men onderkruipende beleefdheid en het beroep op de menschelijkheid de gansche Britsche onbeschoftheid tusschen de regels door kan lezen. „Ik heb vernomen, dat gij bevel hebt gegeven de gevangenen dood te schieten. Ik geloof dat niet en verlaat mij op uwe edelmoedigheid in het uur der overwinning.”

Alsof de Boeren niet het volste recht zouden hebben gehad tot een krijgsrechterlijke executie.

Wat zou Engeland gedaan hebben, als eene gewapende schaar met vijandige bedoelingen zijne grenzen was overtrokken? De vraag is werkelijk niet moeilijk te beantwoorden, als men de bladzijden der Engelsche geschiedenis, vooral met betrekking tot zijne koloniën vluchtig doorleest. Kruit en lood waren dan nog te goed voor zulk eene misdaad geweest; de strop had zijn werk moeten doen, en de hardvochtige, gevoellooze Brit zou dan nog onder den last van het hun aangedane onrecht als gebogen martelaar in gekrenkte onschuld hebben rondgelopen.

President Kruger antwoordde op dit „bemiddelende” telegram: ¹⁾ „Ik heb geen bevel gegeven de gevangenen vrijbuiters dood te schieten. Hunne zaak zal worden behandeld; maar trouw aan de tradities dezer republiek zullen tegen de vrijbuiters, in weerwil van hunne ongehoorde daad, geene stappen ondernomen worden, die met de wet in strijd zijn. In Engeland worden zelfs door de aanzienlijkste couranten zooveel leugenachtige en valsche berichten verspreid, dat ik het voor noodig houd hier op te merken: De gevangenen vrijbuiters zijn met de grootste achting door onze burgers behandeld, niettegenstaande de laatste reeds meer dan eenmaal gedwongen zijn geweest, de wapenen op te vatten tot bescherming der onafhankelijkheid van onze duur gekochte republiek . . . Nu juist hebben wij bericht gekregen, dat eene gewapende macht zich aan de grenzen samentrekt (van Bulawayo). Mocht dit het geval zijn, dan hoop ik, dat niet het woord van Rhodes, maar de invloed uwer regeering en van Sir H. Robinson in staat zal

¹⁾ Groenboek 1896 No. 1.

zijn, verdere invallen van vrijbuiters te verhinderen."

Jameson en zijn makkers werden voor het opperste gerechtshof der Transvaal gebracht, verhoord, schuldig bevonden en ter dood veroordeeld.

Intusschen weigerde de president, het vonnis te bekrachtigen. Veeleer bracht hij het door zijn invloed daarheen, dat alle gevangenen na de ontwapening van Johannesburg aan de genade der Britsche regeering werden overgelaten, ¹⁾ eene daad, die Engeland en de geheele beschaafde wereld met bewondering vervulde. Of zij echter juist tegenover Engeland op hare plaats is, is eene andere vraag.

Dat was dus de hoogmoedige, wreede, onbarmhartige president der Boeren, Paul Kruger, die, toen het in zijne macht was de misdadigers met den dood te straffen, genade en barmhartigheid gebruikte! „Ieder, die onpartijdig, en in staat is een oordeel te vellen, moet toegeven, dat het gedrag van Kruger, ofschoon trotsch op de overwinning, op het oogenblik, waarop inbrekers en uitlanders in zijne macht waren, in den hoogsten graad zeldzaam grootmoedig, barmhartig en gematigd is geweest. *De uitlanders genoten, nadat zij Jameson door hun laf gedrag hadden verkocht, veel meer sympathie dan zij verdienden.*"

Dit is het juiste oordeel van een Engelschman. ²⁾

In den tusschentijd hadden zich te Pretoria meer dan 8000 gewapende Boeren uit alle deelen des lands verzameld. Terwijl de grenzen der Transvaal, vooral in

¹⁾ Vergel. Brief van Sir Hercules Robinson van 10 Jan. 1896. Groenboek 1896 No. 1.

²⁾ Regan, Boer en Uitlander.

de richting van Betschuana en Maschonaland, door Boerenpatrouilles werd bewaakt, begon de Generaal-Kommandant langzaam Johannesburg in te sluiten. En het zou tot het uiterste zijn gekomen — want de verbitterde Transvalers verlangden niets anders dan de verwoesting der vijandige stad — zoo niet wederom de omzichtigheid en het overleg van het bestuur de overhand had behouden.

Eindelijk, op Zaterdag den 4den Januari, kwam de High Commissioner, Sir Hercules Robinson, te Pretoria aan, en de onderhandelingen met de Transvaalsche regeering vingen aan. Reeds op den 6den van dezelfde maand werd de voorslag van de laatste aangenomen, n.l.: de Britsche High Commissioner moest de Britsche onderdanen in Johannesburg uitnoodigen, „binnen 24 uren, d. w. z. vóór morgen, Dinsdag den 4den Januari 4 uur 's middags onvoorwaardelijk alle wapens en munitie, die wederrechtelijk zijn ingevoerd, aan de Transvaalsche regeering uit te leveren.”

Denzelfden dag verklaarde het reform-comité, blijde dat zij tenminste nog met een schijn van waardigheid en heelshuids uit de klem waren geraakt, per telegraaf het volgende: „Het comité heeft besloten gevolg te geven aan de oproeping der regeering. Het volk van Johannesburg geeft zich en zijne belangen volkomen over in de handen van den High Commissioner en voedt het vaste vertrouwen, dat hun recht zal gedaan worden.”

Wat de „onvoorwaardelijke overgave” betreft, men bedacht later wel weer eenige uitvluchten; dat hielp echter niet. De nederlaag van de samenzweerders was volkomen. Daar buiten wachtten bovendien 8000

ongeduldige Boeren, die geene scherts verstonden. Zoo had dus de ontwapening plaats.

Hierbij wreekte zich de als krachtige hefboom gebruikte leugen.

Te voren was er reeds gepraald met een overvloed van wapens, geweren en munitie. Ongeveer 40000 minstens, heette het toen, stonden ter beschikking; en nu — het klinkt belachelijk — waren er slechts ongeveer 2500 voorhanden. ¹⁾

Natuurlijk wilden de Boeren meer dan deze 2500 hebben, zoodat het tot ernstige verwickelingen kwam. Het gevolg daarvan was, dat de Transvaalsche regering den 9den Januari een laatsten eisch stelde, en spoedig bleek het, dat die 4000 geweren met het doel vrees aan te jagen waren voorgespiegeld en dat zij in werkelijkheid slechts in de verbeelding der snoevende reformmannen bestonden, die de leiding op zich genomen hadden.

Den volgenden dag verscheen de beroemde proclamatie van den president aan de Johannesburgers. ²⁾

„Aan alle inwoners van Johannesburg!

Ik, Stephanus, Johannes, Paulus Kruger, staatspresident der Zuid-Afrikaansche republiek, maak met toestemming van den uitvoerenden raad aan alle bewoners van Johannesburg en omstreken bekend, dat ik vervuld ben van onuitsprekelijken dank jegens God, dat door de flinkheid en dapperheid mijner burgers de schandelijke, verraderlijke inval in ons

¹⁾ Brief van den Engelschen agent Jacobus de Wit in Johannesburg aan Sir H. Robinson. 8 Jan. 1896. Groenboek 1896, No. 1.

²⁾ Groenboek 1896, No. 1.

land afgeslagen en de onafhankelijkheid der republiek gered is.

De aan de misdaad schuldige personen zullen natuurlijk overeenkomstig de wetten worden gestraft, d. w. z. door het hooge gerechtshof en eene jury.

Er zijn echter duizenden, die verleid en bedrogen zijn geworden, en het is duidelijk, dat onder de zogenoemde leiders van den opstand zich velen bevinden, die eveneens zijn bedrogen.

Een klein getal sluwe mannen in en buiten het land heeft de beklagenswaardige bewoners van Johannesburg en omstreken kunstmatig opgehitst onder de voorspiegeling voor politieke rechten te strijden, en toen zij in hunne verblindheid meenden, dat het rechte oogenblik gekomen was, lieten zij een zekeren Dr. Jameson over de grenzen komen.

Hebben die lieden zich wel ooit zelf afgevraagd, aan welk gevaar zij zich daarbij blootstelden? Ik huiver, als ik er aan denk, wat voor een bloedbad zou zijn aangericht, zoo niet eene liefderijke voorzienigheid u en mijne burgers had beschermd. Van de groote, materiële schade wil ik niet eens spreken.

Nu wend ik mij vol vertrouwen tot u.

Versterkt de macht der regeering en werkt met haar samen om deze republiek te maken tot een land, waar alle nationaliteiten broederlijk samenwonen.

Maandenlang heb ik overlegd, welke veranderingen en verbeteringen in de regeering des lands wenschelijk zijn. Maar de ellendige opruïngen, vooral door de pers, hebben mij feitelijk van verdere stappen ter uitvoering weerhouden.

Dezelfde lieden, die als openlijke raddraaiers zijn

opgetreden, hebben van mij verbeteringen geëischt op een toon en wijze, zooals zij het *in hun eigen vaderland* uit vrees voor de strafwet nooit zouden hebben gewaagd. Daardoor werd het mij en mijne burgers, de stichters dezer republiek, onmogelijk gemaakt deze onbeschofte eischen in overweging te nemen.

Het is mijn plan, in de eerste gewone zitting van den volksraad een wet voor te stellen, waarbij voor Johannesburg een stadsraad met een burgemeester aan het hoofd zal worden ingesteld, aan welken dan het geheele bestuur der stad wordt opgedragen.

Overeenkomstig de grondwet zal zulk een stadsraad door de ingezetenen gekozen worden.

Ik vraag u nu ernstig, legt de hand op het hart en antwoordt:

Kan en mag ik, na alles wat er gebeurd is, dit aan de volksvertegenwoordiging voorleggen? Ik zelf antwoord op de vraag: Ik weet dat er duizenden in Johannesburg en omstreken zijn, wien ik het rechtmatige kiesrecht kan toevertrouwen.

Johannesburgers, maakt het nu de regeering mogelijk voor de volksvertegenwoordiging te treden met de leuze:

Vergeeten en vergeven!

God behoede land en volk!

Gegeven in het regeeringsgebouw te Pretoria, op den 10den Januari 1896.

get. S. J. P. KRUGER,
President van den staat.

C. v. BOESCHOTEN,
Secretaris van den staat.

De reformmannen, 59 in getal, gaven zich zonder tegenstand over. Zij werden naar Pretoria gebracht, om daar voor het gerechtshof wegens oproer en landverraad geoordeeld te worden. Slechts drie waren als lafaards uit de schaar dier angstige en bange geldspeculanten weggeslopen en hadden zich door de vlucht aan de gerechtigheid onttrokken, Ch. Leonhard, Wolf en Trimble.

Gedurende de voorloopige hechtenis was ook nu weer — dat moest zelfs de vijand de Boeren toegeven — de behandeling der samenzweerders edelmoedig en beleefd. En hoewel de Engelsche bladen allerlei leugens met betrekking hierop in de wereld brachten, toch kan degene, die van de toestanden op de hoogte is, niet ten onrechte zeggen: het was een prettige gevangenis! Bovendien waren de dames der arrestanten in Pretoria, zij bezochten hunne echtgenooten en vrienden ten allen tijde en amuseerden zich kostelijk, als zij in de hotels of eigen woningen hunne partijtjes gaven. Van angst en bezorgdheid voor de betrekkingen bemerkte men bij dit geslacht niets. Lichtzinnig, genotziek op zeer weinig uitzonderingen na — dat was de indruk, dien de toeschouwer gedurende den ganschen duur van het voorloopig onderzoek moest krijgen.

Op Dinsdag den 28sten April 1896 werd door het gerechtshof en de jury te Pretoria onder eene ontelbare menigte het vonnis uitgesproken, waarbij eenige gezichten bleek werden: Phillips, Hammond, Rhodes en Farrar werden ter dood veroordeeld.

„Het is mijn treurige plicht — zoo sprak de voorzitter van het hof hem aan — over u het doodvonnis

uit te spreken. Naar eed en geweten heb ik de door de wet op uwe misdaad staande straf op u toegepast, en ik laat het aan den president en de uitvoerende macht over, genade te laten gelden. Moge de nog onlangs door de Transvaalsche regeering bewezen grootmoedigheid ook ditmaal te uwen gunste optreden. *In geen ander land zouden lieden van uw slag ook maar de minste aanspraak op genade kunnen maken."*

Het vonnis der overige oproerlingen luidde: eene gevangenisstraf van 2 jaren, eene geldboete van £2000 of 1 jaar gevangenis en verbanning uit de republiek gedurende 3 jaar na afloop der gevangenisstraf. Onder sterk militair geleide verlieten de gevangenen daarop de rechtzaal, terwijl de menschenmassa onder zacht gevoerde gesprekken langzamerhand uiteenging.

Reeds den volgenden dag werd door de regeering aan Sir Herkules Robinson in de Kaapkolonie de telegraphische mededeeling gedaan, dat „de uitvoerende raad heden morgen heeft besloten, de doodstraf aan de 4 voornaamste rebellen niet te laten voltrekken” en dat men later zoude beraadslagen, welke straf zou worden opgelegd. Doch daarmee niet genoeg!

Den 29sten Mei ging het nieuwtje door het land, dat alle gevangen reformmannen, met uitzondering der 4 raddraaiers, waren vrijgelaten, d.w.z. onder bepaalde voorwaarden. En de laatste waren zoodanig, dat zij, de toestanden in aanmerking genomen, nauwelijks meer als straf konden worden opgevat.

En weer heerschte er in Johannesburg uitsluitend vreugde. De vermindering en kwijtschelding der straf was het praatje van den dag. Van alle kanten

werd de president gelukgewenscht en geprezen, vooral door de reformmannen, die, eer zij Pretoria verlieten, tot hem gingen om werkelijk uit den grond huns harten te bedanken voor de nooit gedroomde goedheid en edelmoedigheid.

Zoo eindigde de groote, met den Jameson-inval verbonden, Johannesburgster opstand.

Wat daarop nu volgt, is eene reeks onverkwikkelijke diplomatieke onderhandelingen, waarbij Groot-Brittannië, steunend op zijn twijfelachtig recht van „suzereiniteit” altijd en overal het bekende artikel der Londensche conventie op den voorgrond schoof, om, niettegenstaande alle bewijzen van de edelmoedigheid der verachte Boeren het gehate Transvaal in de engte te drijven. Het had bijna den schijn, alsof Chamberlain de mislukte poging van Rhodes, Jameson & Co. door eene brutale politiek wilde wreken.

Eene staatkunde van „vergeven en vergeten” is voor de menschen in het „huichelland aan de overzijde van het Kanaal” iets onbekends. In dit geval gold zij als zwakheid, en daarom kwam terstond weer de ruwe Engelsche onbeschoftheid te voorschijn, nu het eerste gevaar voorbij was. De aan groothedswaanzin grenzende hoogmoed der Engelschen, die er immers van overtuigd is, dat de lieve God eerst den Engelschman en dan pas hemel en aarde heeft geschapen, zou zeker krachtig ingedrukt zijn — en misschien voor altijd — als Jameson en zijne makers op het slagveld van Doornkop terstond waren doodgeschoten of opgehangen, zooals het volgens het krijgsrecht had kunnen gebeuren, of als de ontevreden goudbaronnen en samenzweerders in Johannesburg

hunne rechtvaardige strafzonder „verzachtende omstandigheden” hadden ondergaan en hunne bezittingen door de regeering waren verbeurd verklaard; kortom: als men volgens Britsch voorbeeld *tabula rasa* had gemaakt. Want ruwheid en onbeschoftheid kunnen slechts met dezelfde middelen in toom worden gehouden. Misschien zouden de Engelsche staatslieden dan hunne politiek veranderd hebben, nadat men hun het bewijs had geleverd dat ook andere volken in staat zijn het recht van zelfbehoud uit te oefenen.

Wat met Jameson en Rhodes in Londen gebeurde of liever, wat *niet* gebeurde, is te bekend, om hier nader te worden uiteengezet. Niet ten onrechte zegt Hofmeyr: ¹⁾ „De vier Johannesburgers hebben den vloek en de straf voor het gehouden recht op zich genomen, terwijl de eigenlijke verwerpers ongemoeid en op vrijen voet bleven. Die vier en Jameson zijn de zondeblokken voor Rhodes en de Chartered Compagnie geworden en Chamberlain lacht in zijn vuistje. De tijd zal het leeren, dat de Johannesburgers raddraaiers, hoe schuldig zij ook mogen zijn toch slechts kinderen op het gebied der boosaardigheid zijn, vergeleken met de gewetenlooze, imperiale schurken.

Het is echter algemeene, gegronde overtuiging, dat „de Britsche natie nog bijna nooit — en dat wil veel zeggen — *een gemeener* rol heeft gespeeld dan in 1896.” ²⁾

Want — en hier ligt het punt, waar het op aan komt — het is bewezen, dat reeds den 28sten

¹⁾ Hofmeyr.

²⁾ Jorissen. Transvaalsche Herinneringen. Amsterdam 1897.

December 1895 in Engelsche regeeringskringen te Londen men kennis droeg, dat de Chartered Company bereid was iets tegen de Transvaal te ondernemen. Chamberlain gaf den 29sten hiervan mededeeling aan Sir Hercules Robinson.

Het is verder een volksrechterlijk gebruik en eene soort nationale beleefdheid, eene bevriende macht voor een dreigend gevaar en wel van de zijden der eigene onderdanen, rechtijdig te waarschuwen.

Toelaten bewijst de verstandhouding.

Daarbij verklaarde de zeer geloofwaardige Sir James Sivewright openlijk in het Kaapsche parlement, dat Chamberlain 1 $\frac{1}{4}$ uur *voor* ontvangst van het bericht van Jameson's inval aan Sir Hercules Robinson in Kaapstad eene depeche zond met de vraag, of Jameson niet reeds den vorigen dag in de Transvaal was gevallen?!

Dat geeft stof tot denken.

Daarom vraagt Dr. Jorissen in zijn open brief aan Chamberlain het volgende: ¹⁾

„Mag ik u vragen, waarom gij de regeering geen kennis hebt gegeven van uwe bezorgdheid (betreffende het binnenrukken van Jameson)? Hadt gij dat gedaan, dan zouden onze burgers reeds Zaterdag of Zondag in grooten getale zijn verzameld; zij zouden Dr. Jameson hebben verhinderd verder te trekken en hem en zijne ongelukkige lotgenooten hebben bewaard voor een gewapenden tegenstand tegen hunne eigen souvereiniteit.

Misschien zegt gij: „Ik correspondeer niet direct met den president der republiek.” Goed! maar waarom

¹⁾ Jorissen.

hebt gij dan niet aan uw High-Commissioner, die naar uw eigen woorden reeds Zaterdag van alles wist, naar Pretoria getelegrafeerd? Waarom heeft het ministerie, welks hoofd Mr. Rhodes was, die Zondags door u gewaarschuwd was en bovendien denzelfden Zondagnamiddag voor zich zelf de zekerheid had, dat hij niet meer met vermoedens, maar met feiten te doen had, waarom heeft dat ministerie niet de regels van het internationale recht gevolgd en onze regering in kennis gesteld met dat, wat er gebeurd is?"

Chamberlain heeft deze scherpzinnige vragen niet kunnen beantwoorden. Maar ieder, die eenigszins nadenkt, zal de verdere gevolgtrekkingen daaruit weten te maken.
